

Møte for lukkede dører
torsdag den 23 januar 1947 kl. 10.

President: M o n s e n .

D a g s o r d e n :

Utenriksministerens redegjørelse i møte for lukkede dører den 16 januar 1947.

Etter forslag av presidenten besluttet enstemmig:

1. Møtet holdes for lukkede dører.
2. Foruten Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis følgende personer adgang til møtet: Utenriksråd Andvord, ekspedisjonssjef Andersen og byråsjef Nygaard fra Utenriksdepartementet, general Ole Berg, forsvarsministerens sekretær Dag Bryn fra Forsvarsdepartementet samt representanter for pressen etter den vanlige liste.

Terje Wold: Jeg skal først si et par ord om denne sak i sin almindelighet. Det vi kaller for Svalbardsaken er jo ingen ny sak, den ble første gang tatt opp fra russisk side høsten 1944 og har senere vært drøftet under uforbindtlige forhandlinger og samtaler mellom den norske og den sovjetrussiske regjering helt til den siste tid. Det er mitt inntrykk, etter den redegjørelse utenriksministeren ga og etter det personlige kjennskap jeg har til saken, at det fra sovjetrussisk side hele tiden er gått formelt korrekt fram, og at de forhandlinger som har vært ført under disse samtaler, har vært holdt i en vennskapelig og fortrolig tone. Jeg har det inntrykk at det fra sovjetrussisk side er et ønske om å nå fram til en ordning av denne sak på en internasjonalt sett korrekt måte, og som det også har vært gitt uttrykk for mange ganger under forhandlingene, et ønske om å kunne bevare et godt og vennskapelig forhold mellom Norge og Sovjet-Russland. Slik tror jeg saken i dag ligger an i forhold til Sovjetunionen.

Når det så gjelder den måten saken er blitt oppfattet på - skal vi si - fra den annen side, av dem vi kanskje kunne kalle Vestmaktene, er forholdet at både Stor-Britannia og Amerika helt fra 1944 har vært holdt orientert om denne sak, uten at det likeoverfor den norske regjering har vært tilkjennegitt noen reaksjon hverken fra Amerika eller Stor-Britannia. Forholdet er vel at på grunn av den store mengde av utenrikspolitiske saker som har vært til behandling i de siste år, etter krigens opphør og under fredsslutningen, har disse land ennå ikke hatt tid til å ta noe endelig standpunkt til denne sak. Det har vært sagt, særlig i den utenlandske presse, at når saken kom fram på dette tidspunkt, var grunnen

den at Vestmaktene, og da kanskje særlig Stor-Britannia, nettopp nå ønsket å bruke denne saken i sin politikk vis-à-vis Sovjet-Unionen. Vi vet, og det tror jeg det er riktig at vi holder fast ved, at dette ikke er riktig. Etter utenriksministerens redegjørelse kjenner vi i dag til sammenhengen med at saken kom fram nettopp nå. Det skyldes dessverre en lekkasje fra norsk hold, og det som er viktig for oss er, slik som utenriksministeren har gjort det, så langt det står i vår makt å få fram, at når saken er kommet offentlig fram på det nåværende tidspunkt, så er det skjedd mot vårt ønske og mot vår vilje. Og det er et stort spørsmål om vi ikke fortrolig og underhånden skulle gi sovjetregjeringen de faktiske opplysninger vi sitter inne med angående den måte som denne sak er kommet fram på.

Det jeg gjerne ville understreke ved det jeg her har sagt, er at jeg tror at vi ved behandlingen av denne sak kan si at den ikke foreligger for oss på en slik måte at den skaper en akutt situasjon, men at saken foreligger i en slik form at det er anledning for oss til å behandle den på en rolig og saklig måte; vi kan ta det saklige begrunnede standpunkt som vi kommer fram til etter en rolig og saklig vurdering av alle omstendigheter i forbindelse med Svalbard-saken.

Stortinget har hørt utenriksministerens redegjørelse. Den taler for seg selv, og jeg skal ikke her kommentere den på noen måte. Jeg kan bare, ut fra mitt kjennskap til saken, si at Stortinget nå skulle være orientert, ikke bare om hovedpunktene i denne sak, men også om alle detaljer, i forbindelse med den. Jeg tror heller ikke at tiden nå er den rette til å ta opp noen diskusjon om eller vurdering av den måte som denne sak har vært behandlet på tidligere, først og fremst av den norske Regjering i London. Det som det etter mitt skjønn nå gjelder om, er at vi søker å finne fram til den måte hvorpå vi heretter framover skal behandle saken, i den stilling saken foreligger for oss i dag, og det er heri jeg først og fremst ser nytten av at vi har en alminnelig drøftelse av Svalbard-saken her i Stortinget nå. Det er først og fremst for å si noen ord om dette spørsmål, at jeg har bedt om ordet.

Under de drøftelser som har vært i Svalbard-saken, har det fra sovjetrussisk side vært reist tre forskjellige krav - eller man kan kanskje heller si ønskemål - når det gjelder Svalbard. Det første ønskemål har vært å få Svalbardtraktaten opphevet. Det annet krav eller ønskemål har vært i forbindelse med kulldriften og næringsrettighetene på Svalbard, og det tredje har vært kravet i forbindelse med den militære forsvarsordning på Svalbard.

Til spørsmålet om opphevelse av Svalbardtraktaten er det vel først og fremst å si, at der knytter seg atskillig prestisje til dette krav fra russisk side. Stortinget vil av den interessante historiske utredning som utenriksministeren ga, ha hørt hvilken rolle Russland tidligere har spilt i forhandlingene om istandbringelse av en ordning på Svalbard.

Det kan kanskje være til litt utfylling av denne redegjørelse å lese den innstilling - karakteristisk i så måte - som utenriks- og konstitusjonskomiteen ga til Stortinget i 1924, da Svalbard-traktaten ble behandlet. Utenriks- og konstitusjonskomiteen gjør for det første oppmerksom på at 2 land, «Italien og Japan, som hittil hadde været uten enhver forbindelse med Spitsbergen, nu blev paakaldt fra norsk side.»

Videre heter det:

«Det tør være et spørsmål om det i det hele var klok eller langsiktig politik fra norsk side at bringe Spitsbergensaken ind for et internationalt forum av helt anden karakter end det den norske regjering tidligere hadde henvendt sig til, og ved at gjøre Spitsbergentraktaten til en del av det hele kompleks av internationale avtaler som blev sluttet i Versailles, at trække Norge ind i opgjøret efter den verdenskonflikt som det hadde været de norske statsmagters store opgave at holde Norge utenfor.»

Med hensyn til Russland spesielt heter det i innstillingen:

«Den maatte hvorpaa traktaten om Spitsbergen var istandbragt, maatte uundgaaelig skape vanskeligheter i Norges forhold til Rusland, en av de to andre magter som den norske regjering tidligere hadde anerkjendt som særlig interessert i Spitsbergen. Og først efter flere aars forhandlinger, hvis resultater vil være Stortingets medlemmer bekjendt, lykkedes det at faa Ruslands tilslutning til traktaten.»

Der knytter seg således iallfall noen prestisje fra russisk side til dette ønske om å få Svalbardtraktaten opphevet, men samtidig må det være fullt på det rene at Svalbardtraktaten i dag er folkerettslig helt gyldig og bindende, og den folkerettslige grunn som tildels har vært angitt fra russisk side til begrunnelse for kravet om opphevelse, nemlig at Japan og Italia har deltatt i verdenskrigen på Tysklands side mot de allierte, den grunn fører selvsagt ikke frem.

Imidlertid, hvis det her fra russisk side bare dreier seg om et ønske om formell opphevelse av Svalbardtraktaten for å få istandbrakt en ny traktat hvor Sovjet-Unionen også kan være med som signatarmakt, og der i kravet om opphevelse av traktaten ikke ligger noe tilsiktet ønske fra russisk side om å nå frem til realitetsendringer i innholdet, så er det klart at der fra norsk side prinsipielt ikke kan være noe i veien for å medvirke til en slik formell opphevelse av traktaten. Tvertimot, efter hele denne saks historie ville det for oss være en stor vinning om vi kunne få også Sovjet-Unionen med som signatarmakt i en ny traktat. Og videre er det jo så at der fra norsk side aldri har vært hel tilfredshet med Svalbardtraktaten i den form den har i dag. Som vi hørte, har norske myndigheter allerede fra første stund, og kanskje da først og fremst Stortinget, kritisert

Svalbardtraktatens innhold. Der er nu gått over 20 år siden den ble vedtatt, norsk administrasjon har høstet erfaringer i denne tid, og der er i traktaten bestemmelser som vi i dag også fra norsk side kunne ønske å se revidert, forat norsk administrasjon i fremtiden når det gjelder Svalbard skal være helt klar over hvor vi står.

Men jeg vil gjerne ha tilføyet at hvis der i forbindelse med traktaten reises realitetskrav, krav om eksklusive rettigheter, slik som det har vært antydnet, så sier det seg selv at der fra vår side må vises den største varsomhet, og vi må allerede fra første stund av være oppmerksomme på at en innførelse av eksklusive rettigheter på Svalbard for enkelte stater, ville være absolutt i strid med det prinsipp om likestilling mellom signatarmaktene som hele Svalbardtraktaten hviler på.

Det neste og annet krav som er reist fra sovjet-russisk side i denne sak, er kravet om kulldriften og andre næringsrettigheter på Svalbard. Her er vi inne på en realitetsendring i selve innholdet av traktaten, og når det gjelder dette krav, dette ønske fra sovjetrussisk side, tror jeg en kan si at det standpunkt som har vært inntatt fra norsk side, har vært klart og greitt. Vi har sagt at i den tiden som er gått, har der aldri, hverken fra sovjet-russisk side eller fra andre signatarmakters eller andre staters side, vært fremsatt noen klager over næringsrettighetene, med hensyn til bergverksordningen og kulldriften, og der er heller ikke fremsatt noen klager når det gjelder norsk administrasjon på Svalbard. Vårt standpunkt har derfor vært at dersom vi skal innlate oss på forhandlinger om endringer av disse fundamentale deler av Svalbardtraktaten, må vi på forhånd vite hva det er man klager over, vi må på forhånd få nøyaktig presisert hvilke endringer av Svalbardtraktaten det er Sovjet-Unionen på dette punkt ønsker å få i stand. Jeg tror at det er et riktig standpunkt, det er et standpunkt som vi bør holde fast ved, - at vi, når det gjelder næringsvirksomheten, særlig da kulldriften, men også fangstvirksomheten omkring Bjørnøya og alle disse ting, forlanger å få vite hva det er man ønsker, før vi innlater oss på drøftelser om endringer av traktatens innhold.

Det tredje og siste punkt som Sovjet-Unionen har gjort gjeldende under forhandlingene, er vel hovedpunktet i denne saken, nemlig spørsmålet om det militære forsvar på Svalbard. Her er vår stilling etter mitt skjøn vanskeligere på sett og vis enn når det gjelder spørsmålet om kulldriften og spørsmålet om næringsrettighetene. For når det gjelder de siste, kan vi saklig ta det standpunkt kort og godt å si at vi ikke kjenner til at det har vært noen klager, og at det ikke er noen grunn til å ha noen endringer i traktaten omkring næringsrettighetene. Men når det gjelder det militære forsvar på Svalbard, kan det, etter de erfaringer vi har hatt under krigen, a priori sies at krigen og dens erfaringer har lært oss at bestemmelsen i artikkel 9 i Svalbard-traktaten, som etablerer Svalbard-området som en demilitarisert sone,

ikke har vært mulig å opprettholde under krigen. Og faktisk er jo situasjonen den, at allerede under krigen spilte dette området i og omkring Svalbard strategisk en viss rolle, - jeg vil ikke gå lenger enn til å si at det spilte en viss rolle rent militærstrategisk under krigen. Også i fremtiden vil dette området rent strategisk være av stor viktighet. Og dertil kommer den erfaring som både Norge og Sovjet-Unionen gjorde under krigen.

I 1941 måtte vi brenne, ødelegge, alle norske anlegg på Svalbard, og det påførte oss et tap på mange millioner kroner. Vi måtte evakuere hele befolkningen der oppe til England, voksne og barn, og senere under krigens år ble der ført kamper på Svalbard med norsk militær innsats, så kraftig vi kunne gjøre den da under hensyn til vår evne, for å beholde kontrollen over Svalbard. Og så snart råd var, ble spørsmålet om gjenoppbyggingen av Svalbard tatt opp av Regjeringen i London, og nå etter krigen har vi, som Stortinget vet, gått i gang med å gjenreise det samfunn vi hadde oppe på Svalbard. Etter det som er opplyst også her for Stortinget, er det ingen grunn til å tro at den norske virksomhet på Svalbard i fremtiden vil avta. Tvert imot. Det er vel grunn til å tro at den vil øke. Det samfunnet vi hadde tidligere vil bli bygget opp igjen større og mer utbygget enn det var før.

Den skjebne som vårt samfunn på Svalbard hadde, den samme skjebne rammet også det russiske der oppe. Også russerne måtte i 1941 brenne og ødelegge alle sine anlegg, og de måtte evakuere en befolkning på ca. 2 000 mennesker. Men nå er også de i gang med å bygge opp igjen et samfunn slik som de hadde det før krigen.

Det faktiske forhold er altså i virkeligheten at av signatarmaktene til Svalbard-traktaten, er det i dag bare Norge og Russland som har gjort noen innsats på Svalbard av betydning, som har bygget opp og lagt til rette noe i retning av et samfunnsliv der oppe. Jeg tror derfor at det rent saklig sett må være riktig det som også ble sagt av utenriksministeren i hans redegjørelse, at der både når det gjelder Norge og når det gjelder Sovjet-Unionen, foreligger en spesiell interesse i forbindelse med forsvaret av Svalbard. Det er det man kan si. Et annet spørsmål er selvsagt det politiske spørsmål: Skal vi ha et forsvar der oppe? Har vi økonomisk evne til det? Er det formålstjenlig ut fra norsk utenriks- og militærpolitikk i dag, å ønske å ha et forsvar på Svalbard? Her er forholdet det at det i Svalbard-traktatens artikkel 9 er slått fast at Norge ikke kan opprette militære anlegg på Svalbard, at vi ikke kan tillate andre å ha befestningsanlegg der, og at Svalbard ikke skal benyttes til krigsoperasjoner. Det er så å si nesten hovedpunktet i hele Svalbard-ordningen. Hvordan det nå enn kunne tenkes å bli ordnet i fremtiden, kunne vi kanskje tenke oss her i Norge at stormaktene eller signatarmaktene, ikke ville ha noe å bemerke til at Norge fikk lov til å ha et forsvar på Svalbard. Men når det gjelder Sovjet-Unionen, må

vi være klar over, at dersom Sovjet-Unionen får anledning til å ha forsvarsanlegg på Svalbard, vil det lett bli oppfattet, ikke i første rekke som forsvarsanlegg, men som baser for en stormakt, og nettopp fordi Sovjet-Unionen er en stormakt, vil forsvarsanlegg der nødvendigvis kunne bli oppfattet som baser som kan benyttes til angrep. Det viser i virkeligheten meget klart at denne sak om forsvar på Svalbard ikke kan og ikke bør løses gjennom tosidige forhandlinger mellom Norge og Sovjet-Unionen. Det er en sak som i sin karakter er internasjonal. I den situasjon som foreligger i dag internasjonalt og politisk, tror jeg det vil være riktig, slik som også utenriksministeren sa til slutt i sin redegjørelse, at det fra norsk side gjøres klart i tilfelle av at der nå på ny skulle reises spørsmål om fortsatte forhandlinger mellom Norge og Sovjet-Unionen angående dette spørsmål, at vårt standpunkt må være at vi ikke kan gå til tosidige forhandlinger med Sovjet-Unionen om et felles forsvar på Svalbard.

Vi kan ikke gjøre det av mange grunner, og av grunner som jeg tror også Sovjet-Unionen vil forstå. Siden forhandlingene i 1945 har vi fått De Forente Nasjoners charter, og spørsmål om fred og sikkerhet, spørsmål om militære internasjonale sikkerhetsordninger i et område som Svalbard, som jo er et strategisk område, slik som nevnt i De Forente Nasjoners charter, behandles i dag av De Forente Nasjoner. Vi kan, tror jeg, rent praktisk vanskelig forhandle om denne sak uten at vi har noe kjennskap til - og det har man ikke i dag - hvordan den militære sikkerhetsordningen skal løses og vil bli løst av Sikkerhetsrådet. Under de forhandlinger, drøftelser og samtaler, som har vært ført mellom Norge og Sovjet-Unionen, har det fra norsk side hele tiden vært understreket at den ordning man eventuelt måtte komme til med hensyn til forsvaret på Svalbard, skulle innpasses i en alminnelig internasjonal sikkerhetsordning innenfor rammen av De Forente Nasjoners charter. Når forholdet i dag er at vi ikke vet hvordan dette eventuelt vil bli ordnet, og heller ikke vet hvilket syn Sikkerhetsrådet og signatarmaktene har på hele spørsmålet om det militære forsvar på Svalbard, så tror jeg det må være riktig at vi, dersom dette spørsmål på ny blir tatt opp og man ønsker å fortsette forhandlingene herom, fra norsk side gir uttrykk for at vi ikke på det nuværende tidspunkt kan ha tosidige forhandlinger med Sovjet-Unionen om et felles forsvar på Svalbard.

Det er også andre grunner som må føre til dette resultat. Siden vi fremsatte erklæringen av 9de april 1945, har vi hatt behandlingen i De Forente Nasjoner. Etter sovjetrussisk initiativ er spørsmålet om avrustningsproblemer tatt opp på generalforsamlingen, og også etter sovjetrussisk initiativ er spørsmålet om baser og tropper utenfor medlemsstatenes eget område tatt opp som særkilt sak med krav om at denne unormale tilstand, som

foreligger i mange land etter krigen, snarest mulig må bringes til opphør.

Så er det endelig den rent politiske side ved saken. Jeg finner den nesten avgjørende. Vi kan i det hele tatt ikke gå inn på en avtale for gjennom forhandlinger å søke å oppnå enighet med Sovjet-Unionen om felles forsvar i et område hvor vi har - riktignok innskrenket, men dog allikevel har suverenitet, nemlig på Svalbard, uten at det nødvendigvis må oppfattes som, og i praksis vel også er, en militær-avtale med Sovjet-Unionen. Det ville være å forlate den politikk som vi alltid har ført: Vi ønsker ikke å slutte oss hverken til en vestblokk eller en østblokk. All den stund situasjonen er den, mener jeg det må forstås som et saklig berettiget standpunkt fra norsk side i vår utenrikspolitikk i dag at vi sier at vi derfor ikke kan delta i tosidige forhandlinger om felles forsvar på Svalbard. Stillingen i dag er vel den at vi ikke er helt klar over - helt sikker på - det endelige standpunkt som Sovjet-Unionen vil ta i denne sak. Vi vet ikke idag om den vil be om å få forhandlinger på nytt, eller om den vil reise saken på annen måte. Vi vet ikke med sikkerhet om den vil fastholde dette kravet om felles forsvar, eller hva Sovjet-Unionen vil gjøre. Men når vi har tatt den reservasjon som jeg her har nevnt - som forøvrig også er i overensstemmelse med utenriksministerens konklusjon, at vi ikke kan innlate oss på tosidige forhandlinger om et felles forsvar, og selv om vi også, på forhånd gjør Sovjet-Unionen oppmerksom på det, hvilket er korrekt, kan vi vel allikevel ikke avslå å delta dersom de ønsker nærmere drøftelser angående spørsmålet om en endring av artikkel 9. Vi kan heller ikke etter mitt skjønn motsette oss at spørsmålet om en ny militærpolitisk ordning på Svalbard blir tatt opp med signatarmaktene. Dersom Sovjetunionen skulle ønske det, synes jeg det må være riktig at vi medvirker til at spørsmålet om en fremtidig militærpolitisk ordning av dette strategiske område kommer opp til drøftelse og behandling innenfor de Forenede Nasjoner, og da selvsagt med samtykke og tilslutning fra signatarmaktene, idet Svalbard-traktaten ikke kan endres, og vil bli stående, så lenge signatarmaktene ikke er enige om at den skal endres eller oppheves.

Jeg tror at tar vi dette forbehold, må denne sak dermed kunne overlates til Regjeringen til fortsatt behandling som hittil. Angående realiteten i denne sak tror jeg der i det store og hele er temmelig stor enighet i Stortinget, det vil forøvrig drøftelsene her idag vise. Min konklusjon er derfor nærmest den at vi her i dag får en fri drøftelse og meningsutveksling om denne meget vanskelige og viktige sak, og at den videre varetakelse av denne sak selvsagt må være Regjeringens, og at utenriksministerens redegjørelse derfor blir å vedlegge protokollen. Men hvis det blir fremsatt noe forslag om beslutning i denne sak, tror jeg det er riktig at et sådant forslag blir sendt til forberedende behandling i utenrikskomiteen for å bli endelig avgjort senere her i Stortinget.

Utheim: I den redegjørelse som utenriksministeren ga her i møte den 16 januar om hele det problem som heter Svalbard, ga utenriksministeren en meget detaljert og meget fullstendig fremstilling av det som hittil har passert. Jeg vil få lov til å takke utenriksministeren for hans meget saklige innlegg, den grundighet han har gått inn i problemet på, og måten det ble fremlagt på for Stortinget.

Nå er denne sak forelagt for Stortinget av Regjeringen, og jeg vil presisere meget sterkt at det er Stortinget som er den avgjørende myndighet i denne sak. Når nå saken er forelagt for Stortinget, synes jeg ikke at Stortinget kan undlate å si sin mening om det som er passert.

Utgangspunktet for hele saken i dag er, ved siden av Paristraktaten av 1920, det utkast til felleserklæring som vår regjering avga 9 april 1945. Det er punkter i denne felleserklæring som jeg er dypt uenig i. Jeg presiserer meget sterkt at denne felleserklæring ble avgitt på et tidspunkt hvor forholdene var helt annerledes enn de er i dag. Jeg vil ikke i dag iallfall komme inn på spørsmålet om det var nødvendig for regjeringen å ta det standpunkt den tok da denne felleserklæring ble avgitt. I den meget vanskelige stilling den var, vil ikke jeg på dette punkt komme med nogen kritikk. Men det er ganske klart etter det som er passert, at den erklæring som regjeringen den gang avga, den henholder den annen part seg til.

Utenrikskomiteens formann uttalte at det ikke var klart, om russerne ønsket videre forhandlinger. Jo, det er tindrende klart. Etter den utredning utenriksministeren ga, vet vi at russerne har bedt om forhandlinger. Det ble poengtert overfor vår utenriksminister ved hans sammenkomster med Molotov i Paris den 2 august og den 14 oktober. Det ble gjentatt i en samtale Molotov hadde med vår utenriksminister i Amerika i november måned i fjor, og det ble spurt om når disse forhandlinger kunne gjenopptas, og da ble det fra vår side svart, så vidt jeg vet, at de tidligst kunne gjenopptas i januar måned i år.

Skal vi nu uten videre gå til disse forhandlinger, går jeg ut fra, at russerne vil henholde seg til erklæringen av 9 april 1945. Der er det to punkter som jeg for min part vil si at jeg er dypt uenig i, og som jeg mener det er Stortingets plikt å si sin mening om. Det ene punkt er erklæringen om at den norske regjering er villig til å oppta forhandlinger om at forsvaret av Svalbard-øygruppen er et fellesanliggende for Norge og Sovjetsamveldet. Det fremgår av utenriksministerens redegjørelse, at når Regjeringen har drøftet dette spørsmål videre, er den kommet i større og større betenkeligheter, som naturlig er, rent militære betenkeligheter og betenkeligheter av utenrikspolitisk art. Jeg mener det er vår plikt, når saken nå er forelagt Stortinget, at vi her sier vår mening om dette spørsmål, slik at det kan oppfattes som et direktiv for de forhandlinger Regjeringen skal føre videre. Jeg mener ikke at Stortinget skal ta forhandlingene ut av Regjeringens hånd,

tvert imot; men når saken er oss forelagt, og vi er den avgjørende myndighet, tror jeg vi vil styrke Regjeringens stilling i de forhandlinger som måtte komme, om den kan henvise til visse direktiver fra den myndighet som dog er den avgjørende i saken.

Det annet punkt i felleserklæringen av 9. april 1945 som jeg sterkt reagerer mot, er dette at Regjeringen har erklært seg villig til å oppta alene tosidige forhandlinger, forhandlinger mellom Sovjet-Samveldet og Norge, om opphevelse av traktaten og muligens opprettelse av en ny traktat. Vi kjenner eller vi bør alle kjenne Svalbardtraktaten av 1920. Det er en meget - hva skal jeg si, dårlig suverenitet vi der har fått over Svalbard. Vi har suverenitet over Svalbard, men den er ut fra det vi ellers forstår med suverenitet ganske overordentlig begrenset. Gjelder det områdets administrasjon, har vi alle utgifter, men med hensyn til utnyttelsen av Svalbard har vi ikke noe fortrinn fremfor andre nasjoner. Det forekommer meg ganske klart at når denne traktat er undertegnet av en rekke forskjellige stater - vi kjenner dem alle, og jeg behøver ikke regne dem opp her - er det meget eiendommelig at forhandlinger om revisjonen av denne traktat alene skal føres mellom Norge og Sovjet-Samveldet.

Vi ser også etter at de forhandlinger som hittil har vært ført, er blitt kjent av verdenspressen, hvilken hektisk opinion er i ferd med å dannes. Saken er etter min mening kommet i en ganske overordentlig uheldig stilling. Militært er det fra norsk side helt uholdbart, at forsvaret av Svalbard-øygruppen er et fellesanliggende for Norge og Sovjet-Samveldet. Utenriksministeren har selv begrunnet dette meget sterkt i sitt innlegg; jeg gir hans bemerkninger min tilslutning. Både dette med felles forsvar og de tosidige forhandlinger alene som har vært ført hittil, svekker oss rent utenrikspolitisk. Vi kjenner utviklingen som den har vært siden fredsslutningen, tendensen til dannelsen av to store blokker. Her innlemmes vi allerede av verdensopinionen som et ledd i den ene blokk. Jeg går ut fra at vi alle i denne forsamling helt ut er enig i at Norges fremtidige politiske status må være den at vi ønsker fred og forsoning med alle land uten at vi er tilknyttet fast den ene eller annen blokk. Jeg gir utenriksministerens sterke presisering av dette standpunkt min fulle, fulle tilslutning. Å føre de kommende forhandlinger om disse ting, slik som er lovet fra norsk side, ut fra felleserklæringen av 9. april 1945 vil svekke oss internasjonalt. Jeg ser den fremtidige utvikling slik, at skal vi få gjenoppbygd landet etter de hårde krigsår så hurtig som vi selv ønsker, trenger vi hjelp av ganske store utenlandske lån. Vi er her inne på et område hvor den goodwill vi nyter mange steder, svekkes om vi fortsetter den linje som erklæringen av 9. april 1945 trekker opp. Jeg frykter stramninger på mange måter med den direkte følge at vi får forhalet, forsinket gjenreisingsarbeidet her i landet, det vi alle går inn for. Jeg mener, når nå saken er forelagt Stortinget, må Stortinget si tydelig og greitt fra hva vi er

enig i, og hva vi ikke er enig i med hensyn til det som hittil er foregått. Vi har her et meget, meget stort ansvar.

Jeg hørte oppmerksomt på utenrikskomiteens formanns innlegg her. Jeg synes han talte i - hva skal jeg si - bomull og vatt. Men jeg gad vite om han allikevel ikke er enig i det jeg her har sagt? Går man fram ad den linje jeg her antyder, forutser jeg naturligvis at det kan skape en misstemning i øyeblikket etter de forhandlinger som er foregått med Sovjet-Samveldet. Jeg ser det slik at vi får ta den mulige misstemning, fordi jeg mener at om vi fortsetter på den linje som felleserklæringen av 9 april har trukket opp, kommer vi opp i verre forhold.

En ting til vil jeg henlede oppmerksomheten på. Felleserklæringen av 9 april 1945 inneholder en passus om - og det er jeg meget glad for - at det er det norske storting som her har den endelige avgjørelse. Jeg ville ha foretrukket, da den russiske utenriksminister hadde sine samtaler med vår nåværende utenriksminister både i Paris og i Amerika, at denne hadde inntatt det standpunkt, at etter at landet nå var frigjort, og Stortinget atter innsatt, var det vanskelig for ham å uttale seg noe om dette spørsmål før han hadde hatt anledning til å orientere seg i Stortinget. Utenriksministeren har meget utførlig redegjort for hvorfor han tok et annet standpunkt. Jeg vurderer det som der er sagt, om enn jeg må si jeg ikke er enig.

Ut fra det jeg her har sagt, fremsetter jeg følgende forslag:

«Stortinget, som er forelagt Regjeringens utkast til felleserklæring med Sovjet-Samveldet om revisjon av Paris-traktaten om Svalbard av 1920, vil uttale, at det ikke er enig i, at forsvaret av Svalbard-øygruppen er et fellesanliggende for Norge og Sovjet-Samveldet.

Ved mulige forhandlinger om endringer av Paris-traktaten må alle signatarmakter delta med unntak av de stater som under den siste verdenskrig har kjempet mot Norge eller dets allierte.»

Jeg skal få lov å tilføye et par ord. Dette er en meget stor og en meget vanskelig sak. Jeg synes det ville være rimelig - som også antydnet av utenrikskomiteens formann - at ethvert forslag som fremkommer her i dag, må bli oversendt vedkommende fagkomite til forberedende behandling. Forholdet er jo at utenriksministerens redegjørelse er overhodet ikke oversendt til komiteen. Når vi drøfter den i dag, sitter vi som komite, hele Stortinget. Jeg mener man skal tenke seg meget vel om med hensyn til de skritt som her blir foretatt, og kan man under de videre forhandlinger komme saken nærmere, finne en heldigere løsning enn det jeg her antydnet, vil jeg være hjertens glad.

Presidenten refererte Utheims forslag.

Smitt Ingebretsen: Det er en naturlig og selvfølgelig oppgave for landets regjering å bestrebe seg på at der er et

godt og solid forhold til naboene, og der er utvilsomt fra de skiftende regjeringers side gjort hva der har kunnet gjøres for å opprettholde et godt forhold til våre naboer, enten det er Russland eller andre. Men ikke ethvert skritt berettiges av det, og jeg har inntrykk av - også etter å ha hørt utenriksministeren og de uttalelser som er falt her i dag - at det er en nær sagt samstemmig oppfatning at det skritt som ble tatt ved 9 april-erklæringen, ikke har tilslutning i Stortinget. 9 april-erklæringen har ikke bare datoen felles med ting som vi ikke setter pris på. Den har i prinsippet godtatt tanken om forsvaret av Svalbard som et felles norsk-russisk anliggende med de forbehold som ligger i at signatarmaktene og Stortinget må gi sin tilslutning.

Det er - som også hr. Utheim understreket - en vesentlig ting at det er tatt forbehold om Stortingets tilslutning, og jeg tror derfor det er riktig at man her gir et klart og greitt uttrykk for at Stortinget ikke gir denne linje sin tilslutning.

Vi er alle klar over at Regjeringen i London var meget vanskelig stilt. Russiske tropper stod i Finnmark, krigen pågikk, Russland var våre allierte, vi hadde felles militærpolitiske, felles strategiske oppgaver. Regjeringen var vanskelig stilt. Men vi synes allikevel ikke at det har gitt den rett til å gå så langt som den gjorde i 9 april-erklæringen.

9. april-erklæringen og det felles forsvar av Svalbard er på mange vis en parallell til det spørsmål som ble reist overfor Tyrkia om et felles forsvar av Dardanellene. Man kan naturligvis si at i det siste tilfelle gjaldt det et felles forsvar innenfor det tyrkiske rike. Men Svalbard-loven er formet sådan at det heter at Svalbard er en del av kongeriket Norge. Det er en situasjon som gjør at man med rimelighet kan trekke parallellen med kravet til Tyrkia.

Jeg tror ikke det har noen hensikt å komme med noe angrep eller noen kritikk overfor de menn som i den vanskelige situasjon de stod i, tok det standpunkt de gjorde. Men jeg tror det er nødvendig at vi her, som jeg har sagt tidligere, tar bestemt avstand fra den linje de har valt. 9 april-erklæringen er blitt en av de vanskeligheter vi forsåvidt selv har lagt i vår vei for det fortsatte arbeid med spørsmålet om Svalbard.

Jeg har forstått utenriksministeren sånn at han ønsker at vi skal komme bort fra den linje som ble valt den 9 april, at han ønsker at Svalbard-spørsmålet ikke skal bli behandlet som et tosidig spørsmål mellom Norge og Sovjet-Russland, men som det det naturlig må bli etter Paris-avtalen, og som det naturlig må bli etter hele den internasjonale situasjon, som et internasjonalt spørsmål, slik at spørsmålet om et forsvar av Svalbard blir et spørsmål for Sikkerhetsrådet og for FN. Den samme oppfatning forstår jeg at utenrikskomiteens formann og hr. Utheim har gitt uttrykk for.

Det er derfor en glede å kunne konstatere at man fra alle sider i denne sal gir uttrykk for den samme oppfatning i

dette uhyre vanskelige og uhyre alvorlige spørsmål, slik at vi kan regne med at der bak den politikk som føres, står et samlet storting. Det vil være en stor styrke for utenriksministeren. Hvis der skulle være noen tvil om at det er Stortingets oppfatning at Svalbard-saken skal føres videre etter den linje at det ikke er et norsk-russisk anliggende, men et anliggende som vedkommer oss og de nasjoner vi har ansvar overfor som underskrivere av Svalbard-traktaten og som medlemmer av FN, vil jeg anse det riktig at Regjeringen likefrem krever en formell uttalelse fra Stortinget.

Jeg vil ikke her ha tatt standpunkt til hr. Utheims forslag. Jeg er, som man vil forstå, helt enig med hr. Utheim saklig sett; men det er naturlig, som også hr. Utheim har sagt, at hans forslag sendes til utenrikskomiteen til forberedende behandling for at man kan overveie det. Jeg tror det er så at man i en så alvorlig sak som denne meget nøye skal overveie de forslag man vedtar og den form de har, og jeg kunne tenke meg at det her kanskje kunne finnes en heldigere form. Jeg kunne også tenke meg at uttalelsene i denne sal, sådan som situasjonen nå ligger an, ville bli så samstemmige, at det overhodet ikke var noen tvil, at det derfor ikke behøvdes noen uttalelse fra Stortingets side. Men det vil jo debatten vise, og i ethvert tilfelle vil utenrikskomiteen da kunne overveie det spørsmål, når den får seg oversendt de forslag som eventuelt måtte komme her.

Andrå: Når det gjelder Svalbard-traktaten, heter det riktignok til å begynne med i artikkel 1:

«De høie kontraherende parter er enig om å anerkjenne under de vilkår som er fastsatt i nærværende traktat Norges fulle og uinnskrenkede høihetsrett over Spitsbergen-øgruppen, som foruten Bjørnøya eller Beeren-Eiland omfatter ----» osv.

Men så kommer forbeholdene lenger ned. Før gjorde de i grunnen Svalbard-traktaten helt verdiløs for oss, men nå gjør de den etter min mening simpelthen til en fare. Artikkel 2 begynner med:

«Alle de høie kontraherende parters skib og undersætter skal ha like rett til fiske og jakt innen de områder som er nevnt i artikkel 1 og deres territoriale farvann.»

Det tilkommer Norge å håndheve dette og treffe passende forholdsregler,

«dog så, at disse forholdsregler alltid skal anvendes likt overfor alle de høie kontraherende parters undersætter uten nogen som helst undtagelser, forrettigheter og begunstigelser, direkte eller indirekte, til fordel for nogen av dem.»

I artikkel 3 heter det:

«Alle de høie kontraherende parters undersætter skal i farvannene, fjordene og havnene innen de områder som er nevnt i artikkel 1 ha like rett til adgang og opphold - uten hensyn til grunn eller formål; de skal der

kunne drive uhindret allslags maritim-, industri-, bergverks- og handelsvirksomhet på fullstendig like fot, forutsatt at de retter sig etter de stedlige lover og forskrifter.»

Når det ble fremhevet av formannen i utenrikskomiteen at russerne snakket om at de ville ha ytterligere gruberettigheter deroppe og av den grunn var misfornøyd med Svalbardtraktaten, så kan jeg ikke skjønne hva de er misfornøyd med. Når traktaten er slik som den er, har de jo full adgang til å få de gruberettigheter de vil. Det eneste måtte være at de vil ha noe av det som de norske har lagt beslag på; men ellers kan de stille seg som de vil og ha de samme rettigheter som alle andre. Jeg sa at denne traktaten til og med kan bli en fare for oss, og det bare er en fjær i hatten vi har fått, når vi skal sitte og forvalte på disse betingelsene. Det står et sted:

«Uansett de regler som måtte gjelde i Norge for kystfart, skal de høie kontraherende parters skib på reise til eller fra de områder som er nevnt i artikkel 1 ha rett til å anløpe norske havner, både på op- og nedreisen for å ta ombord eller sette i land reisende eller varer, som skal til eller kommer fra de nevnte områder - eller av hvilken som helst annen grunn».

Det utstrekker seg også til Norge, dette. Var det noen som - når det er 3 ganger så mange russere som det er nordmenn på Svalbard, det var iallfall det før krigen - skulle ha grunn til å kreve Svalbardtraktaten revidert, så var det vi og ikke russerne. Et annet sted står det at

«alle skal ha samme like adgang til å drive og utnytte alle maritime, industri-, bergverks- og handelsforetagender både tillands og i de territoriale farvann, uten at noget monopol i nogen henseende eller til fordel for noget foretagende skal kunne innføres».

Med hensyn til å opprette radiostasjoner deroppe - ja, det har en lov til, men da skal alle ha samme rett til å bruke dem. Den som har suvereniteten, skal påse at alle har samme adgang til radiostasjonene. Noe av det første russerne gjorde da de kom i 1932-33, det var at de opprettet sin egen radiostasjon, og det skal jeg hilse og si at det var ingen fremmede nasjoner som i henhold til Svalbardtraktaten fikk anledning til å benytte den.

Nei, når vi ser på Svalbardtraktaten, og når det er slik at det var 560-570 nordmenn deroppe før krigen og 18-1900 russere, så måtte det av oss kunne reises krav overfor rette vedkommende om at denne traktat nå bør forandres. Russerne har i alle fall ingen grunn til å beklage seg over den.

Når vi ser hvordan Svalbardtraktaten er, så må vi også tenke på de opprinnelige kravene fra russerne. Formannen nevnte riktignok at russerne alltid hadde forhandlet på en korrekt måte internasjonalt sett. Ja, jeg hadde den ære på forrige storting å høre den forrige utenriksminister redegjøre for måten hvorpå disse forhandlingene ble startet. Han ble innbudt til Moskva i anledning av den 7 november og

deltok i flere store festligheter, og etter den siste store festen som sluttet kl. 2 om natten, forklarte Trygve Lie, ble han kalt til Molotov, og Molotov spurte: Hvordan er det, er De fornøyd med de bestemmelser vi har truffet? - de hadde nettopp rykket inn i Finnmark - er De fornøyd med denne ordning? Ja, Lie måtte innrømme det. Og så kom kravene, forklarte vår utenriksminister: Bjørnøya var russisk og hadde alltid vært russisk, og Svalbard skulle vi administrere i fellesskap, og så skulle vi ha felles forsvar deroppe.

Min mening er at disse opprinnelige krav også burde vært med i det kommunikéet som ble offentliggjort av Utenriksdepartementet forleden dag, men det fikk ikke noe gehør i den utvidede utenrikskomite. Men jeg mener at de burde vært med, fordi alle er klar over at den utenriksminister vi har nå, han skal være linedanser og balansere på meget slapp line mellom øst og vest, men vi dratter av på østsiden bestandig og aldri på vestsiden. Jeg må derfor være enig med hr. Utheim når han sier at vi kan trenge å ha noen goodwill også vestover og ikke bare østover. Det hadde vært lettere å forstå det som skjedde borte i London, hvis man som innledning til vårt kommuniké hadde dratt fram også de opprinnelige kravene. Jeg vil ikke på noen som helst måte klandre den daværende regjerings medlemmer for det de gjorde i London, de satt i en enda verre situasjon enn det storting eller de stortingsgrupper som kom sammen i september 1940. - Russerne stod altså i Finnmark, og de kunne på det tidspunkt nårsomhelst gå både til Bjørnøya og Svalbard. Det skal vi også merke oss at på det tidspunkt var det den rene skipskirkegård ved Bjørnøya. Fra de norske flyplassene bombarderte tyskerne de allierte konvoier, og hverken England eller Amerika hadde sagt noe om et felles forsvar på det tidspunkt. Russerne hadde fått lov til å befeste, og engelskmennene og amerikanerne hadde vært gla om de hadde tatt et sådant skritt. Men i dag er situasjonen en ganske annen.

Vår Londonregjering tok det forbehold at saken skulle forelegges for Stortinget etter at freden var inntrådt, og det var sannelig bra. For dette storting og Regjeringen i dag står da ganske fritt overfor det som skjedde, de har ingen forpliktelser overfor den avtale som ble truffet den 9 april. Den gang fantes ingen østblokk og vestblokk, som vi skulle balansere mellom. Det går ikke an å kritisere dem som laget forhandlingsgrunnlaget i stand borte i London. Det måtte være å si noen rosende ord til den forrige statsminister, Nygaardsvold, for Trygve Lie opplyste i det hemmelige møte vi hadde i 1945 om denne sak, at Nygaardsvold var den eneste, han kjempet imot til det siste og var rasende fordi disse forhandlinger skulle settes igang.

Det ønskes et felles forsvar. Jeg kan ikke huske noe eksempel fra den moderne tid på at en liten nasjon på ett eller annet punkt har hatt forsvar felles med en stormakt. Jeg så at det i en svensk avis var sammenlignet med en pølse

av en hest og en høne. Jeg tror ikke at hønen ville gjøre seg særlig i den blandingen.

Jeg er enig i hr. Utheims forslag, men jeg mener selvfølgelig ikke at det går an her i dag å vedta et benkeforslag i en så viktig sak. Vi må drøfte det både en og to og tre ganger før vi tar endelig standpunkt. Det ville være nokså rart å ta saken ut av Regjeringens hender og vedta et forslag i dag. Det kan jeg ikke være med på.

Hvordan er så stillingen i dag oppe på Svalbard? Jo, det kommer flere og flere russere oppover, og på Svalbard er det tre ganger så mange russere som nordmenn, kanskje flere. De har det så godt på den måte. Hvis de akter å besette Svalbard, behøver de ikke å gå krigersk fram for å komme på land. Vi kan ikke nekte dem å ta med våpen heller ettersom de kommer, som kullgrubearbeidere, og så vidt jeg skjønner etter Svalbardtraktaten, kan vi ikke nekte dem å bygge flyplasser. Det er i grunnen meget rimelig at de vil ha flyforbindelse mellom Svalbard og Murmansk og Arkangelsk. Jeg har så liten greie på det, men jeg ser liten forskjell på en sivil og en militær flyplass. Det er ingen forskjell. Har de først fått opprettet en sivil flyplass, har de faktisk en militær. Jeg er nærmest av den oppfatning at som det nå utvikler seg, var det faktisk det beste for Norge om vi slapp hele suvereniteten, og fikk lov å drive vår kulldrift der oppe på de betingelser som er fastsatt i den nåværende Svalbardtraktat. Da var vi vel berget, hadde alle fordeler og var kvitt alle plagene. For den lille nasjon som nå, slik som alt arter seg, skal ha suvereniteten og skifte sol og vind mellom stormaktene i deres kappløp om polområdene, sitter sannelig ikke godt i det. Suvereniteten er bare en fjær i hatten. Jeg har selvfølgelig ingenting imot at en F.N.-kommisjon skulle stille med suvereniteten. Da ble ikke forholdet akkurat som en pølse av en hest og en høne.

Jeg synes vi er kommet for langt utpå nå. Jeg føler meg igrunnen som nordmann nærmest som en Rødhette.

Skulle vi ha et felles forsvar sammen med russerne, kan jeg ikke begripe annet enn at det på sett og vis ville være å bli innlemmet i den røde armé; for det kan ikke sies at det var vi som kom til å bli de dominerende i det forhold, så her må vi svare absolutt nei. Vil man revidere Svalbardtraktaten, kan man jo godt gjøre det, men jeg kan ikke innse at russerne har nogen som helst interesse av en revisjon. De har alle de fordeler av Svalbardtraktaten som de bare kan ønske seg.

Jeg vil til slutt få lov å si: Det er uttalt beklagelse her, bl.a. av formannen i utenrikskomiteen, over at denne skulle komme fram offentlig, det var så ille. Nei, da jeg så at den var offentliggjort i «Times», falt det en sten fra mitt hjerte. Jeg tror i det store og hele tatt at det var det beste som kunne hende oss at ikke vi alene skal drive disse underhandlinger med russerne fremover, så jeg anser det som en stor fordel at dette endelig ble offentliggjort.

Moseid: Jeg var helt enig med hr. Smitt Ingebretsen da han for noen dager siden uttalte at Stortinget ikke var orientert i Svalbardsaken. Etter min mening var det ikke bare fullt korrekt, men det var også meget verdifullt av hensyn til sakens videre behandling både innad og utad at det ble sagt. Det er av livsviktig betydning å slå fast at dette storting først fikk fullt kjennskap til denne sak ved utenriksminister Langes redegjørelse for en tid siden, og at det derfor ikke før har hatt anledning til å ta noen stilling til de spørsmål som omhandles i Svalbardsaken. Det er av livsviktig betydning å slå fast det. Men jeg var helt uenig i det arrangement som åpenbart var truffet her for et par dager siden, hvor hr. Smitt Ingebretsen på ny tok ordet i et åpent møte og da også omtalte hemmelige møter. Det er en praksis som er absolutt forbudt, og som hver enkelt av oss har forpliktet oss til ikke å benytte i åpne møter, så det bør ikke gjenta seg. Jeg forstod det var etter arrangement og ville derfor ikke ta ordet i et offentlig møte, men jeg vil si det her at det må ikke skje.

Så vil jeg uttale meg bestemt mot den måte hvorpå Stortinget og dets medlemmer behandles når det gjelder anledning til å sette seg inn i de hemmelige saker som det har ansvaret for og avgjørelsen i. Gang på gang har det hendt at Stortinget får en muntlig redegjørelse, uten at de redegjørelser som blir gitt, blir omdelt til Stortingets medlemmer, så de kan få anledning til selv å studere sakene før de skal ta sin avgjørelse. Her er blitt en ordning hvorved Stortinget mest mulig holdes utenfor i det lengste, inntil man er nødt til å forelegge saken for Stortinget til avgjørelse, og da skal Stortinget treffe avgjørelsen nokså nær i blinde somme tider. Det er ikke mulig å bevare i erindringen detaljer fra timelange foredrag, og hvor detaljene kan være av så avgjørende betydning for det helhetsinntrykk som redegjørelsen gir. Jeg må derfor på ny, som så mange ganger før, henstille til presidentskapet, og, hvis det ikke nytter noe, be Stortinget selv ta seg av saken, slik at Stortingets medlemmer kan bli behandlet som ansvarsbevisste menn som kan stå for den forpliktelse de skriftlig har avgitt om å behandle hemmelige saker som hemmelige. Jeg skal ikke trekke inn tiden før krigen. Jeg vil bare nevne, at også den gang hendte det flere ganger at Stortinget ikke fikk seg forelagt sakene i en betryggende form, slik at det sikkert hadde uheldige følger for hva det senere skjedde.

Det er riktig at det gamle storting, stortinget av 1936, fikk en redegjørelse fra utenriksminister Lie den 30 juni 1945, men presidenten sa i forbindelse med denne redegjørelse:

«Presidenten vil foreslå at utenriksministerens redegjørelse oversendes den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité. Som utenriksministeren nevnte, har utenriksministeren allerede drøftet spørsmålet med komiteen, gitt komiteen underretning, og sakens

dokumenter vil bli oversendt komiteen så snart de kommer fra England, slik at man sammen med utenriksministeren kan drøfte sakens realiteter og på det tidspunkt som utenriksministeren etter konferanse med komiteen måtte finne det opportunt, bringe saken inn for Stortinget.»

Det var situasjonen. En av representantene spurte da om man kunne vente å få saken forelagt for Stortinget, for det daværende storting. Dertil svarte presidenten:

«Det er helt umulig å gi noe svar på det i dette øyeblikk. Saken er ikke tatt opp fra russisk side. Fra norsk side vil det neppe bli gjort noe for å fremskynne dens behandling. Det er ikke noe ønskemål for oss å bringe alle de praktiske spørsmål opp før vi er i en sterkere stilling på Svalbard enn vi er i dag, og har alle våre eksperter instruert på forhånd.»

Som man vil forstå, tok dette direkte sikte på å berolige Stortingets medlemmer med hensyn til sakens daværende stilling, og resultatet ble at Stortinget ganske visst fikk en ny redegjørelse av utenriksminister Lie den 8 november 1945, men den var i høy grad beroligende og tok sikte på å berolige Stortinget. Jeg tror det er riktig å lese opp følgende fra denne redegjørelse, så Stortingets medlemmer kjenner den. Statsråd Lie uttalte:

«Den såkalte Svalbardsak, som vil være kjent for Stortingets medlemmer fra møtet i sommer, har ikke undergått noen forandring siden den gang. Fra russisk side er det ikke kommet noe livstegn, og etter de opplysninger jeg har fått, går jeg ut fra at det iallfall foreløpig ikke vil skje noe. Det ble meddelt meg at man i Potsdam var kommet inn på de russiske ønsker for så vidt angikk Svalbard og Bjørnøya, men da jeg fikk undersøkt det - det var en av de ting jeg reiste til London for å bringe klarhet i - ble det svart meg av de britiske delegerte, både Anthony Eden og Bevin, at spørsmålet overhodet ikke var berørt. På engelsk hold trakk man den slutning at russerne ikke lenger hadde noen aktuelle ønsker. I Potsdam var det blitt diskutert parallelle spørsmål om baser for forsvaret både i Stillehavet og i Middelhavet og andre steder, men Svalbard og Bjørnøya var ikke tatt opp, og man sluttet derav fra engelsk side at russerne ikke lenger anså saken av noen betydning for dem. Jeg tør ikke ha noen bestemt mening om dette. Jeg gjengir bare hva det ble sagt meg av Bevin og Eden. Det kan tenkes at det er for godt til å være sant. Men jeg understreker nødvendigheten av at det hverken i pressen eller på annen måte tales om denne sak, idet det er av livsviktig interesse for oss at det er taushet om saken.»

Jeg tror ikke der kan være noen tvil om hvorledes dette ble oppfattet av det gamle storting. Vi mente at saken dermed var stilt i bero, og at man derfor ikke fra Stortingets side hadde noen spesiell oppfordring til å etterlyse saken, og utenrikskomiteen brakte den ikke inn for Stortinget. Det tror

jeg for min del var en feil, men det er en sak for seg. Jeg tror nok at det hadde vært riktig av utenrikskomiteen at den hadde sørget for at denne sak hadde blitt behandlet av Stortinget allerede i 1945.

Om sakens realitet vil jeg uttale at det ganske visst er en takknemlig oppgave å kritisere de forhandlinger som den norske regjering tok opp med Sovjet-Samveldet om Svalbardsaken i London i 1944, og kanskje ennå mer det som er gjort under sakens videre forløp. Men det er ikke den side av saken som er av størst betydning for oss nå. Tvert imot er det grunn til å vise varsomhet her. Det ligger i sakens natur at Regjeringen i London måtte komme til å se Svalbardsaken i lys av den forferdelige verdenskrig som pågikk da, og at dette må antas å ha øvet en avgjørende innflytelse på det forløp som forhandlingene fikk. Men nå da krigen er slutt, og både Norge og Sovjet-Samveldet er gått aktivt inn i de Forente Nasjoners arbeid for å skape varig fred, nå er saken, såvidt jeg kan skjønne, kommet i en helt ny stilling, særlig når det gjelder spørsmålet om militært forsvar på Svalbard. De Forente Nasjoner har allerede i sitt arbeid for fred trukket opp linjer for fredsarbeidet som, såvidt jeg kan forstå, ikke gir høve til den påtenkte ordning. Spørsmålet om forsvar på Svalbard kan derfor ikke løses ved forhandlinger mellom Norge og Sovjet-Samveldet. Det spørsmål hører inn under de Forente Nasjoners behandling. Men jeg går ut fra at slik som saken ligger an, er det både i Regjeringen og i Stortinget og innen vårt folk enstemmighet om at Norge ikke under noen omstendighet kan delta sammen med Sovjet-Samveldet eller noen annen makt om et felles forsvar av Svalbard. Jeg hadde ansett det så selvsagt at det kanskje ikke hadde vært nødvendig her i Stortinget å oppta forslag for å få klargjort spørsmålet. Det skulle ha vært nok at Regjeringen her i dag overfor Stortinget avga en erklæring om at den anser det umulig å gå med på videre forhandlinger om felles forsvar av Svalbard med Sovjet-Samveldet eller noen annen stat. Men når det er framsatt et forslag, er det vel riktig at det oversendes utenriks- og konstitusjonskomiteen til behandling for å bringes tilbake til behandling i Stortinget så snart som mulig. Jeg mener at man skal ikke forholde Stortinget adgangen til å drøfte dette lenger enn høyst nødvendig.

Strand Johansen: Det har, særlig fra krefter i utlandet, vært gjort forsøk på å skape sensasjon og fremkalle hysteri omkring denne sak som nå er oppe til behandling, men de nøkterne kommunikéer som er sendt ut i denne saka, kommunikéet fra Tass av 15 januar og kommunikéet fra den norske regjering offentliggjort den 17 januar, har etter min mening begge bidratt til å stille saken i dens rette lys og legge en demper på sensasjonsmakerne. Det fremgår både av utenriksministerens redegjørelse her og av det som utenrikskomiteens formann, som har deltatt i forhandlingene, har berettet her, og også av de 2 kommunikeer, at de

forhandlinger som hittil har vært ført, har vært ført i en vennskapelig og tillitsfull atmosfære.

Utenrikskomiteens formann, hr. Terje Wold, sa den 13 juni i år, da denne sak ble nevnt i en redegjørelse fra utenriksministeren:

«Det er riktig at vi har sett, og at vi ser, denne sak først og fremst som et norsk-sovjetrussisk anliggende, som vi ved direkte forhandlinger har søkt å bli enig om, og dersom Svalbardspørsmålet påny skulle bli tatt opp, sier det seg selv at vi må være beredt til å fortsette forhandlingene i samme ånd.»

Jeg erklarte meg den gang enig i den tanke, og jeg står fremdeles på dette standpunkt. Det er både i det russiske kommuniké og den norske regjeringens kommuniké tydelig pekt på at det aldri har vært meningen å holde de øvrige allierte makter eller signatarmaktene utenom de forhandlinger som førtes, og utenom den endelige overenskomst man eventuelt ville komme fram til. Dette understrekes også tydelig i en artikkel i Isvestija, organet for Sovjet-Unionens regjering, hvor det ifølge telegram gjennom Reuter heter at en hadde

«hele tia regnet med at de allierte regjeringer skulle rådspørres. Sovjet-Samveldet er tilhenger av prinsippet om internasjonalt samarbeid, og står ved sitt ord. Det vil ikke la seg forlede til ensidige handlinger.»

Den norske regjering har i sitt kommuniké understreket at forutsetningen hele tiden har vært at de enkelte signatarmakter skulle gi sin tilslutning til det resultat man kom fram til ved forhandlingene, og at saken skulle forelegges Stortinget. Jeg tror derfor ikke at det er noen grunn til å frykte for at saken vil bli løst ved ensidige handlinger. Det er mitt håp at Regjeringen vil fortsette forhandlingene i den samme tillitsfulle ånd som hittil, og at forhandlingene vil føre fram til et resultat som kan være tilfredsstillende for alle, et resultat som kan bidra til å styrke freden, et resultat som kan bidra til å utdype det vennskapelige forhold mellom våre to land og våre to folk.

Lavik: Mitt innkast i dette ordskiftet skal verta nokså stutt. Eg er mellom dei som synest at det norske riksstyret har gått for langt når det i utkastet til sam-fråsegna frå april 1945 seier at «forsvar av Svalbardøygruppen er et fellesanliggende for Norge og Sovjet-Samveldet». Eg skjønar svært godt at det norske riksstyret var i ei vond og vanskeleg stode då det drøfte dette Svalbard-spørsmålet med Sovjet-styremaktene. Sovjet-Samveldet gjekk på og ville ha Svalbard-traktaten omgjort, dei ville ha ein ny traktat i staden, ein traktat som høvde betre for deira planar, sjølv sagt, og dei førde fram fleire grunnar for det. Det syntest òg å vera sterke grunnar, militære grunnar når det galdt forsvaret, og økonomiske grunnar når det galdt næringslivet, koldrifta, oppe på Svalbard. Og til hi sida hadde Russland òg gjevi Noreg hjelp og synt oss godvilje under krigen. Eg skjønar svært vel den vanskelege stoda som

både utanriksministeren og diplomatane våre og Riksstyret i London sto i: Riksstyret skulle til den eine sida ta vare på Svalbard og Bjørnøya - det var norsk eigedom og sto under norsk rådvælde - og til hi sida skulle det òg gjera sitt beste for å ta vare på det gode tilhøvet som vi sto i til Sovjet-Russland. I kampen mellom desse to ting er det at det norske riksstyret til sist går så langt at det seier at forsvaret av Svalbard-øygruppa er eit «felles militært anliggende». Truleg gjekk det norske riksstyret òg så langt at det ville vera med på å arbeida ut ein avtale saman med Sovjet-styret, og så skulle dei då leggja denne avtalen fram for signatarmaktene. I alle fall ville Sovjet-styret ha det på den måten, og eg skjønar det slik etter den utgreiing som utanriksministeren ga, at dei norske styresmaktene òg sa seg viljuge til eventuelt å vera med på det.

Eg skjønar vel at det er overlag viktig å ta vare på det gode tilhøvet til Sovjet, men eg har hug til å minna om eit gamalt ord som seier at gull kan også kjøpast for dyrt, og eg er redd for at det er dette vi held på å gjera no. I alle fall meiner eg at det er dyrt å kjøpa venskapen på den måten at vi går saman med Sovjet-Samveldet om sams militært forsvar av denne øygruppa. Hr. Utheim streka sterkt under dette, og eg er samd i at det er å gå for langt. Eg vil derfor rå til at det framlegget som hr. Utheim har kome med her i dag, vert sendt utanriksnemnda til drøfting og til utsegn. No er saka førd fram for Stortinget, no er det Stortinget som har ansvaret i denne saka, og det må ta det fulle ansvaret for det som no vert gjort. Fyrst kan ein drøfta framlegget frå hr. Utheim i utanriksnemnda - det er den vanlege måten å gjera det på - og så må saka seinare koma fram att i samla Storting. Dette meiner eg er den einaste rette måten å ta saka på no, og kunne vi då koma så langt at vi i denne saka fekk ei fråsegn som heile Stortinget kunne stå samd om, så sto vi sterkt når ho skal førast vidare. Eg stør framlegget frå hr. Utheim, det må verta sendt utanriksnemnda.

Hambro: Jeg tror at de fleste av Stortingets medlemmer i ganske høy grad er enig med hr. Moseid i hans ønske om at de utenrikske saker skal behandles med den høyest mulige grad av ansvarsbevissthet av Stortingets medlemmer, og at enhver representant har et berettiget krav på å kunne gjøre seg bekjent med aktstykker og dokumenter. Det har i virkeligheten også alltid vært presidentskapets ønske i videst mulig utstrekning å legge forholdene slik til rette.

Jeg tror det også var betimelig at hr. Moseid påtalte den måte hvorpå Stortingets hemmelige møter ikke lenger kan sies å være hemmelige. Men all den stund den samlede presse bringer kommunikéer om at her har vært hemmelige møter, og til og med at det skal holdes hemmelige møter hvor man skal drøfte det og det, vil det være et fullkomment spillfekteri om man ville nekte - i et tilfelle som det der passerte forleden dag - en representant eller presidenten å hentyde til noe som allerede var et åpent faktum for den hele

almenhet. Vi har i utenrikskomiteen anmodet både utenriksministeren og presidentskapet om å ta opp med pressen denne sak, og prøve å forebygge at man for fremtiden kunngjør at det er hemmelige møter. Det kan i mange tilfelle være til direkte skade for landets interesser, og det vanskeliggjør i høy grad Utenriksdepartementets behandling av sakene.

I samme forbindelse vil jeg nevne at man i utenrikskomiteen har anmodet presidentskapet og utenriksministeren om å la etterforske, så langt det er gjørlig, hvorledes det har vært mulig at en korrespondent for et svensk blad, Dagens Nyheter, kunne offentliggjøre et flere spalter langt referat av hva der passerte i lukket møte i Stortinget. Og jeg vil henstille til presidenten ikke å la den sak gå i glemmeboken, men gi Stortingets medlemmer underretning om hva der i så henseende er brakt på det rene. Som det har vært nevnt her tidligere, skyldtes det en lekkasje fra norsk side i Oslo at meldingen kom i Times forleden. Og det må skyldes en lekkasje fra norsk side at et svensk blad kunne bringe dette lange referat. Det er av viktighet for oss alle å få konstatert hvor denne lekkasje er. For både for Riksstyret, for de enkelte medlemmer av utenrikskomiteen og for Stortinget skaper det en viss uhyggefølelse at de ting som skulle være hemmelige, blir utførlig referert i pressen, slik at det praktisk og teoretisk hviler en mistanke på enhver som har hatt noe kjennskap til hva der har funnet sted. Jeg tror at man ved å appellere til pressens ansvarsfølelse og velvilje vil ha presselosjens og de ansvarlige redaktørers fulle bistand når man prøver å stoppe lekkasjer som enkelte ganger har vist seg å få betydelige skadevirkninger for vårt lands styre. Vi hadde et tilfelle for en del år siden, da minister Wedel var innkalt for å avgi forklaring i lukket stortingsmøte. Da stod det et mange spalter langt telegram i en avis i København dagen etter, noe som hadde samme karakter som det der nå er passert med et svensk blad. Vi må få stanset dette misbruk. Det kan når som helst, hvis det ikke effektivt blir stoppet, nå langt lenger med sine virkninger enn man kanskje gjør seg det helt klart i øyeblikket.

Hva nå angår den sak vi diskuterer, er det liten oppfordring til å komme noe videre inn på den i dag, idet det er fremkommet et forslag som vil bli oversendt til den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite. Jeg går ut fra at det må oversendes til den utvidede komite, som den hele tid har behandlet denne sak, og hvor også hr. Utheim er blant medlemmene, og ikke til den såkalte ordinære fagkomite. Jeg tror at det er meget tjenlig at det blir avgitt en innstilling om saken, og det vil i flere henseender støtte Regjeringen at Stortinget vedtar en uttalelse. Men den uttalelse må være meget nøye avveiet, og den vil etter mitt skjønn ikke kunne være hr. Utheims forslag slik som det er forelagt i dag. Men det forslag er meget tjenlig som utgangspunkt for en uttalelse som rammer i hovedsaken det de fleste av tingets medlemmer har i tanken.

Men jeg vil gjerne ha sagt allerede i dag at tingets medlemmer må gjøre seg fortrolig med den tanke at det ikke er en ubetinget sannhet, det som ble uttalt her av en representant, nemlig at den nåværende regjering står helt fritt i denne sak. Der er en kontinuitet i behandlingen av utenrikske anliggender i alle land, og ganske særlig for et lite land er det helt nødvendig å unngå det der vil virke utadtil som åpenbare brudd på gitt ord. Selv stormaktene er nødt til å være forsiktig med det, og små makter er for selve sin eksistens' skyld nødt til å være uhyre varsomme på dette punkt. Man kan overhodet ikke forhandle med fremmede makter hvis man etter et regjeringsskifte sier at den nåværende regjering er helt ubundet av det en tidligere regjering har gjort. For en regjering handler ikke som en partigruppe, men den handler på landets vegner når den avgir uttalelser og erklæringer til fremmede land. Man risikerer når som helst at den annen part sier: «Bordet fanger», eller sier, som det ble sagt under underhandlinger for en del år siden av en annen stats representant, i et tilfelle hvor man hevdet dette syn: «Men nordmennene er da ikke røde indianere!» Vi kan ikke si at vi er helt ubundet i dag av det landets lovlige regjering foretok seg for noen år siden. Vi er ikke så bekvemt stillet som enkelte her synes å ville gå ut fra.

Jeg vil be at man også vurderer ganske nøkternt det som har funnet sted. Det er bekvemt å si i dag, at Norge kan ikke delta med Sovjet-Samveldet eller noen annen stat i et felles forsvar av Svalbard.

Presidenten: Presidenten vil høre med taleren om han trenger lang tid for å fullende sitt foredrag?

Hambro: Nei.

Presidenten: Da det ikke er tilfellet, går presidenten ut fra at forsamlingen ikke har noe mot at hr. Hambro gjør seg ferdig med sitt innlegg før vi tar pause.

Hambro: Man må ikke glemme at da Regjeringen forhandlet i London, og avga en erklæring som var sterkt tidsbestemt, var det faktiske forhold ikke bare at Sovjet-Samveldet deltok i et felles forsvar av Svalbard, men det faktiske forhold var at vi hadde en avtale med Sovjet-Samveldet om felles forsvar av Norge. Vi hadde en militæroverenskomst, som Stortinget enstemmig har latt passere da den ble forelagt sammen med andre overenskomster fra London. Vi hadde russiske tropper stående i Finnmark. Det var umulig for en ansvarlig regjering å si på det tidspunkt, da vi selv hadde appellert til Russland og andre stormakter om deres bistand til Norges frigjørelse, at vi er meget takknemlige for å ha Deres bistand i Finnmark og lenger sydover i Norge, men vi kunne ikke drømme om å drøfte med Dere at forsvaret av Svalbard - som på det tidspunkt var strategisk meget viktig og utsatt - er et felles anliggende.

Vår styrke i denne sak er, som hr. Utheim var inne på, at der selvfølgelig var gjort et sterkt forbehold, og understreket at når det gjaldt spørsmålet om suverenitet, selv om det var en så innskrenket suverenitet, kunne Regjeringen overhodet ikke gå videre i noen drøftelse uten å ha innhentet Stortingets uttalelse. For fortsatte drøftelser med Russland er det eneste som kan gi Regjeringen eller norske underhandlere en styrkelse, å henvise til at denne uttalelse av Stortinget nå er innhentet, og at Stortinget ikke kan tillate noen Regjering å gå videre på den vei som var antydnet i 1944 og 1945, fordi de faktiske forhold i dag er helt andre, så materielt endret at vi må drøfte saken på et nytt grunnlag. Uten en slik uttalelse er Regjeringen blottstillet i drøftelser med Sovjet-Samveldet. Det syn mener jeg man må gjøre seg fortrolig med.

Vi må heller ikke glemme at fra vår side har Svalbardtraktaten alltid vært utilfredsstillende. Vi hadde meget store betenkeligheter ved å godta den i 1920. Der var mange som mente at Regjeringen så riktig i 1871, da den uttalte sin betenkelighet ved å motta noen art av høyhetsrett over Svalbard, hvis der var så sterke klausuler på den at det vanskeliggjorde enhver utøvelse av høyhetsretten. Svalbardtraktatens artikkel 2 og det tredje ledd i artikkel 3, og andre artikler, er ting som vi må ønske å komme bort fra. Det er særlig det ledd jeg sikter til, som lyder:

«Uansett de regler som måtte gjelde i Norge for kystfart skal de høie kontraherende parters skib på reise til eller fra de områder som er nevnt i artikkel 1 ha rett til å anløpe norske havner, både på op- og nedreisen, for å ta ombord eller sette i land reisende eller varer, som skal til eller kommer fra de nevnte områder - eller av hvilken som helst annen grunn»
- uten at Norge kunne pålegge utenlandske skib høyere avgifter enn norske skib hadde, eller diskriminere på noensomhelst måte. Det er punkter som det er naturlig å overveie.

I selve den ting at de to mest interesserte parter underhånden drøfter disse ting før man går til en almindelig konferanse, ligger det intet usedvanlig, det er den vanlige praksis i internasjonale forhold. Det var det vi gjorde før Svalbardtraktaten ble inngått, da vi drøftet med de dengang mest interesserte parter, Sverige og Russland, hvorledes vi ønsket visse paragrafer formet. Selvsagt ligger ikke deri at man akter å holde de andre parter utenfor. Men hvis man med håp om å komme til en praktisk løsning av disse spørsmål finner å burde oppta spørsmålet om revisjon, er det nødvendig at de som er sterkest interessert, på forhånd er enige om i hvilken retning den revisjon skal gå. Hvis ikke vil de andre parter ganske naturlig si, at kan dere ikke bli enige, så er det intet behov for revisjon, da lar vi det hele bli stående som det står. Det er ingen lett sak, og vi må vel vokte oss for å bli en fender mellom to grupper av politiske interessenter eller interesser.

La oss gå med all mulig forsiktighet til de fortsatte drøftelser hvis de fra den annen part blir krevet, og la oss så gi Regjeringen det mandat som vil fremgå av debattene her, og binde Regjeringens hender så vidt at den kan si til den annen part: Vi er avskåret fra å gjøre dette likeoverfor en praktisk talt enstemmig opinion i vårt eget land. - Det var det Regjeringen mente i 1944 og 1945, og det ble dengang helt forstått av den annen part. Hr. Molotov uttalte, om jeg ikke husker feil, at det var en selvfølge at Regjeringen etter Norges konstitusjon måtte drøfte disse ting med Stortinget. At det vil bli helt lett eller bekvemt å føre forhandlinger med Russland, har jeg ikke noen sterk illusjon om, men på den annen side anser jeg det heller ikke på noensomhelst måte for utelukket at vi kan møte en større forståelse enn mange i dag skulle være tilbøyelig til å tro, fordi hele det politiske verdensgrunnlag er blitt et annet enn det var i 1944 og 1945, og fordi vi med full grunn kan hevde at Sovjet-Samveldets styre har vært en hovedaktør når det gjaldt å endre de almindelige politiske forhold, som også vil influere på denne saks behandling.

Presidenten: Den reglementsmessige tid er ute, og møtet vil bli satt igjen kl. 13 til fortsatt behandling av den foreliggende sak.

Forhandlingene ble avbrutt kl. 12,10.

Forhandlingene fortsatte kl. 13.

Hr. Natvig Pedersen overtok presidentplassen.

Støstad: Det faktiske billede som hr. Hambro ga av bakgrunnen for de beslutninger som Regjeringen fattet i London, er det ingen grunn for meg til å føye noe til, de var, såvidt jeg kan skjønne, helt nøkterne og helt riktige. Det er ikke vanskelig, når man i dag ser på Svalbardspørsmålet og det russiske krav, å forstå den reaksjon som gjør seg gjeldende blandt medlemmene av denne forsamling når det gjelder Regjeringens forslag til felleserklæring. Jeg vil i denne forbindelse med et par ord legge til en ting til det hr. Hambro sa, og som ikke har vært nevnt her, og som også gir litt av bakgrunnen for hvorfor Regjeringen tok det standpunkt den gjorde.

Vi hadde dengang på følelsen at hvis ikke den norske regjering forsøkte å ta initiativet ved å fremlegge et forslag, så ville et forslag komme fra russisk side. Og resonnementet var da at hadde først Russland skriftlig formet sine forslag, så ville det blitt betydelig vanskeligere å få dem endret, idet da prestisjehensyn kanskje kom til å spille en større rolle enn om ønskemålene eller kravene bare var nevnt muntlig. Derfor mente vi at det ville være riktig fra vår side å forme vårt forslag, og da forme det med det forbehold som er gjort, at både signatarmaktene og det norske

Storting skulle godkjenne det som måtte skje. Jeg tror det er nødvendig å holde seg det for øye når man i dag retter bebreidelser eller sier at man har gått for langt her.

Hvordan nu utviklingen vil gå, det er det vel ingen gitt å si, men jeg tror nok at der er grunn til å håpe at Sovjet-Samveldet, hvis det kommer til forhandlinger, vil være med på å finne en ordning innenfor rammen av den nye verdensorganisasjon, og da en ordning som heller ikke vil virke skadelig for Norge. Jeg tror vi har en viss rett til å ha det håb.

Jeg er enig i at det forslag som er fremsatt her i dag, oversendes den utvidede utenrikskomite, og vi får da der drøfte hvilken stilling det er riktig av denne forsamling å innta. Vi må jo være klar over at den stilling denne forsamling tar, vil være avgjørende for Regjeringens forhandlinger med Sovjet-Samveldet, hvis slike forhandlinger kommer i gang.

Utenriksminister Lange: Det har i debattens løp i dag vært hevdet av hr. Moseid at man her har forsøkt å holde Stortinget utenfor. Jeg tror ikke det var så skarpt ment som det var sagt, men jeg tror allikevel ikke at det bør stå uimotsagt i en debatt om en så viktig sak som denne. Og jeg vil gjerne, siden også andre talere har vært inne på den tidligere behandling av saken i Stortinget, få lov å gjøre oppmerksom på et moment som ikke har vært fremme hittil.

Da jeg ganske kort omtalte saken i min redegjørelse for Stortinget i mai 1946, lå den omtalen - som bare gikk ut på at der ikke forelå noe vesentlig nytt - ute til behandling 1 måned. Debatten om redegjørelsen ble åpnet av utenrikskomiteens formann med et innlegg som vesentlig, eller ihvertfall i vesentlig utstrekning, beskjefteget seg med Svalbardsaken, og gjorde det på en måte som forutsatte at Stortinget kjente til sakens realitet. Der ble ikke fra noe hold i Stortinget i løpet av den måned saken lå ute, og der ble ikke fra noe hold i Stortinget under den debatt hvor hovedinnlegget i spørsmålet fra utenrikskomiteens formann forutsatte saken kjent, uttalt noe ønske om at man nu skulle få en sammenhengende redegjørelse for hele saken. Fra det øyeblikk saken igjen ble aktuell - og det ble den først, det kunne vi først sikkert vite at den var blitt etter samtalene i New York hvor det direkte ble reist spørsmålet: Når kan vi møtes og ha forhandlinger? - fra det øyeblikk saken igjen ble aktuell, har den vært forelagt først utenrikskomiteen, og så har forutsetningen hele tiden vært, som jeg alt har fremholdt, at den skulle komme i Stortinget. Så meget om den formelle side av saken.

Om sakens realitet tror jeg en nå kan si at det her i dag er konstatert praktisk talt enstemmighet i det norske Storting om hvordan en nå må stille seg til spørsmålet om en avtale mellom Norge og Sovjet-Samveldet om militært forsvar av Svalbard. Regjeringen har også drøftet saken siden jeg ga min redegjørelse, men vi har ventet med å ville fastlegge noe

standpunkt til vi hadde kunnet drøfte saken grundig med Stortinget. Men Regjeringen var, da vi sist drøftet saken, enig om at vi burde ta saken slik som jeg nå ganske kort skal få lov å gjøre rede for.

Både det norske folk og vår forhandlingspartner og de andre interesserte makter har et berettiget krav på så snart det er mulig å få vite hva de norske statsmakters standpunkt i dag er i sakens realitet. Det den norske offentlighet har fått vite hittil, det verdensopinionen har fått vite hittil, og sist men ikke minst viktig, det vår forhandlingspartner har fått vite hittil, er at saken er under drøfting i Regjering og Storting. Det må bli Regjeringens ansvar å finne utformingen i samråd med Stortinget, og jeg er glad for at vi nå, i og med at der er fremsatt et forslag som skal behandles i utenrikskomiteen, får adgang til i utenrikskomiteen i fellesskap å drøfte nærmere utformingen av det norske standpunkt, som det så til syvende og sist må bli Regjeringens sak å gjøre kjent overfor forhandlingspartneren. Og jeg tror at både tidspunktet og måten der må overveies meget nøye. Det neste skritt, når vi har drøftet saken ferdig mellom Regjering og Storting, må da være at vi gjør forhandlingspartneren, Sovjet-Samveldets regjering, kjent med på hvilket grunnlag den norske Regjering i dag kan og vil drøfte de spørsmål som har vært reist under denne saks tidligere faser. Jeg tror det vil være riktig at det blir meddelt sovjetregjeringen aller først. Den har krav på å få vite hvor vi står, slik at grunnlaget for videre drøftelser mellom våre to regjeringer er på det rene, før en igjen sitter overfor hverandre ved et forhandlingsbord. Da var vi i Regjeringen kommet til - og jeg tror det av debatten her i dag har vist seg å være i samsvar med den oppfatning som er kommet til uttrykk her også i Stortinget - at en slik henvendelse måtte inneholde omtrent følgende - de enkelte ord, formuleringen, det er én sak, men i realiteten følgende:

Fra norsk side er man - som den norske utenriksminister sa til utenriksminister Molotov i New York - fortsatt villig til å drøfte Svalbard-saken med Sovjet-Samveldets regjering. Men før slike drøftinger blir tatt opp, finner den norske Regjering at det er riktig å presisere på hvilket grunnlag den i dag, etter å ha rådført seg med Stortinget, er villig til å diskutere de spørsmål som har vært reist. Den norske regjering og de norske statsmakter forstår nå som før Sovjet-Samveldets følelser overfor den traktatmessig fastlagt ordning som er blitt til uten at sovjetregjeringen var varslet og uten dens medvirkning ved utformingen. Den norske regjering er derfor villig til å medvirke til at spørsmålet om en revisjon av Svalbardtraktaten blir tatt opp med signatarmaktene på grunnlag av opprettholdelse av norsk suverenitet. Den norske regjering anerkjenner at Sovjet-Samveldet har særlige interesser på Svalbard. For øyeblikket er den faktiske situasjon den at nordmenn og sovjetborgere er de eneste som driver næringsvirksomhet av noen betydning på øygruppen. På samme måte som vi forut for

Spitsbergenkonferansen i 1914 hadde særforhandlinger med Russland og Sverige, som også den gang drev næringsvirksomhet der oppe sammen med oss, er vi nå villige til, før signatarmaktene blir sammenkalt til konferanse, å føre forhåndskonferanser med Sovjet-Samveldet om den næringspolitiske ordning på øygruppen, med sikte på om det kan oppnås forhåndsenighet mellom de to land som virkelig arbeider i marken der oppe. Vi kan riktig nok vanskelig forstå hva Sovjet-Samveldets ønsker på dette område kan gå ut på, idet sovjetborgere etter den traktat som gjelder, jo har nøyaktig samme rettigheter som norske borgere og norske selskaper og institusjoner. Men når Sovjetregjeringen har presisert sine ønskemål, er vi villige til å drøfte dem.

Hvor det gjelder spørsmålet om militær utnyttelse av Svalbard-øygruppen, ser den norske regjering og de norske statsmakter i dag saken slik: Det ville være i strid med den utenrikspolitiske linje Regjeringen i forståelse med Stortinget har ført siden frigjøringen, å ta opp drøftinger av militær art om forsvaret av en del av norsk statsområde med en enkelt annen stat. Den norske regjering kan derfor nå ikke fortsette tosidige drøftelser om forsvarstiltak på Svalbard. Og der kommer spørsmålet inn om det er riktig, om det vil styrke Regjeringen, å kunne henvise til et uttrykkelig vedtak i det norske storting, som det hele tiden har vært henvist til som den myndighet som har det avgjørende ord i saken.

Det ville dessuten etter den norske regjeringens mening være i strid med ånd og innhold i de vedtak som ble gjort i nedrustningsspørsmålet under siste del av generalforsamlingen i New York, om de to land nå drøftet en ordning som ville medføre stasjonering av en enkelt annen makts stridskrefter på et område under norsk suverenitet.

Spørsmålet om sikkerheten i farvannene omkring Svalbard-øygruppen er en del av problemet om sikkerheten i de arktiske områder. Dette problem er det etter pakten for De Forente Nasjoner Sikkerhetsrådets oppgave å finne løsningen på. Etter norsk syn ligger løsningen av sikkerhetsproblemet i de arktiske egne ikke i at enkelte makter blant medlemmene av De Forente Nasjoner oppretter militære støttepunkter utenfor eget territorium.

Jeg tror det er ganske vesentlig, nettopp med sikte på uavhengigheten i vår utenrikspolitiske linje, at dette blir sagt ganske klart og tydelig fra norsk side. Det retter seg nemlig mot de makter som i dag har støttepunkter utenfor eget område i de arktiske egne.

Hvis Sovjet-Samveldet, kunne man si til slutt, ønsker å ta opp overfor signatarmaktene spørsmålet om opphevelse av demilitariseringsbestemmelsene i art. 9 i Svalbardtraktaten, vil den norske regjering ikke motsette seg at signatarmaktenes syn på spørsmålet blir innhentet. Jeg tror etter den debatt som har vært ført her i Stortinget i dag, og etter de overveielser vi i Regjeringen har hatt på vår kant, at det vil være riktig å si at ut fra rent norske interesser

ser den norske regjering i dag helst at Svalbard-øygruppen fortsetter å være demilitarisert.

Det er et spørsmål hvor langt man skal gå alt på forhånd med å legge forhandlingsgrunnlaget klart og helt til rette. Og problemet i den sammenheng er reaksjonen hos forhandlingspartneren. Jeg har presisert det før, og det er Regjeringens syn like meget som mitt personlige, at så langt det står i vår makt, må vi unngå at dette bringer oss opp i en alvorlig stemningsmessig konflikt med vårt naboland, Sovjet-Samveldet, en stat som vi aldri har hatt noe alvorlig utestående med, som vi alltid har hatt et godt forhold til, og som bidrog til å frigjøre Norge. Det er falt russiske soldater i kamp for å frigjøre Norge, det skal vi i denne sammenheng ikke glemme.

Jeg tror ikke det er nødvendig at jeg her utdyper disse synsmåter nærmere nå. Vi får saken til behandling i den utvidede utenrikskomite, og den vil komme tilbake til behandling i Stortinget. Jeg vil bare, før debatten slutter, ha advart mot en ting, og det er de rykter som idag svirrer omkring Svalbard. Det var en liten, meget svak gjenklang av dem i hr. Andrås innlegg i debatten idag. Jeg vil gjerne gi en faktisk opplysning i sammenheng med dem. I Tromsø har havnefogden gått omkring og fortalt at det er kommet russiske krigsskip til Svalbard med opptil 1000 soldater, og at de har gått i vei med å bygge flyplass. Det er foranlediget opptatt forhør i rettslige former. Stillet overfor vitneansvar, trekker havnefogden seg nokså langt tilbake, og henviser til en annen kilde, som så blir avhørt og som, stillet overfor vitneansvar, går fra alt sammen, så det viser seg at det er skipperskrøner fra Tromsø havn som har vært i omløp. Det eneste grunnlag for snakket om at det idag er russiske soldater på Svalbard, er følgende: I oktober-november kom for første gang siden krigen sluttet, russiske fartøyer til Svalbard. Det var isbryteren «Molotov», en 10.000 tonner, og det var to fraktfartøyer. De hadde med seg, etter de oppgaver vi har fra norske myndigheter der oppe, omlag 600 arbeidere. Det var med på isbryteren «Molotov» noen offiserer som avla reglementert høflighetsvisitt hos den norske sysselmann. Ved siden av disse fartøyer og arbeiderne og den lasten - forutsetningsvis av anleggsmateriell til å reise barakker etter alt det ødelagte deroppe og til igjen å sette gruvene i driftsmessig stand - er det eneste som foreligger, at der har vært - det vet vi om - en russisk minesveiper i Svalbardfjorden, som ikke på forhånd var anmeldt til de norske myndigheter. Den sak, som er en protokollarisk sak, er tatt opp. På dette grunnlag er de rykter oppstått som har vært i omløp, og som har hatt en viss gjenklang i debatten idag. Vi har telegrafert til sysselmannen for igjen å få hans bekreftelse på den faktiske tilstand der oppe, hvor mange norske og hvor mange russere der er. De tall vi har hittil, er ca. 800 norske som overvintrer i år, og ca. 600 russere som er i gang med å reise boligbarakker ved de tidligere russiske gruveanlegg. Når jeg har gått inn på disse rykter, er det

fordi denne sak ikke må forkludres ved at det på sviktende faktisk grunnlag reises en stemning av mistillid mellom to land, som skal føre samtaler om vanskelige spørsmål, hvor de to lands nasjonale interesser på visse punkter kommer i saklig motsetningsforhold til hverandre.

Friis: Så helt ut enig som jeg var i hr. Hambros innlegg, og så glad som jeg var for det, skulle jeg allikevel ønsket at han i sin innledning hadde uttalt seg noe tydeligere om den såkalte «lekkasje» som fandt sted, som var opprinnelsen til artikkelen i Times, og som jeg mener er blitt altfor mildt behandlet, og som jeg tror må ses i litt større sammenheng. Det er jo på det rene hvorfra denne såkalte lekkasje skriver seg, nemlig fra en norsk avis som har kontorfellesskap med Times i London. Det er ganske klart at her dreier det seg ikke om en journalistisk liten røverstrek, men om en bevisst politisk handling. En slik affære som dette er ikke noen alminnelig journalistisk sak, men en politisk sak. Når da et medlem av utenrikskomiteen som hr. Andrå kan stå her og så å si gjøre seg medansvarlig for artikkelen i Times, finner jeg det nødvendig å si fra noe tydeligere enn her ble gjort. Ser vi disse ting i sammenheng, har vi først artikkelen i Times, og så har vi denne offentliggjøringen i Dagens Nyheter, som enhver vet er det førende antisovjetorgan i Norden for tiden. Der er også en offentliggjørelse av et dokument som må være kommet til en eller annens kunnskap som har bevisste hensikter med sine handlinger. Jeg kan da heller ikke se det som noen tilfeldighet at Morgenbladet idag over 3 spalter på sin første side slår opp et foredrag på en kino ute på Nordstrand av hr. Øverland, hvis autoritet i politiske spørsmål vel ikke kan sies å være overdrevent stor, og slår det opp på en måte som om dette var en autoritativ uttalelse. Dette er propaganda. Og der er også andre saker i det siste, hvor man synes å se at lignende tendenser gjør seg gjeldende. Hele denne sak, slik som den er kommet frem ene og alene på grunn av den provokatoriske artikkelen i Times, må etter min mening sees som et ledd i en ny antisovjetisk kampanje over Europa, som vi søkes trukket inn i. Dette er etter min mening faren ved saken. Og hvis vi virkelig alvorlig og bevisst mener at vi ikke vil trekkes inn hverken i noen vest- eller østblokk, sier det seg selv at vi også må ønske ikke å bli trukket inn i noen antisovjet-kampanje av internasjonale dimensjoner.

For øvrig synes jeg om hr. Utheims forslag at det er en uhistorisk måte å ta en sak på. Vi kan ikke uttale vår uenighet i noe som hendte under ganske andre forhold. Hvis vi skulle komme opp i lignende forhold og der virkelig igjen skulle true en ny nazistisk krig i Europa, er vi vel allesammen klar over at vi igjen vil gå i alliance med Sovjetunionen, slik som vi gjorde det under krigen. I dette forslag, denne uttalelse om at vi skulle erklære oss uenig i den felleserklæring som det ble laget utkast til i London i 1945, ligger der jo i virkeligheten, synes jeg, en

insinuasjon overfor andre makter om at der skulle true noen krig fra dem, og det vil jeg heller ikke være med på å antyde. Tross alle de svære baser rundt om, som anlegges fra amerikansk hold, vil jeg ikke på noen måte være med på å gi noen uttalelse som kan tyde på at vi tror at der er noen fare for krig fra vestmaktenes side, og at vi eventuelt i et slikt tilfelle skulle gå med dem. Hvis der truer en ny nazistisk krig, er vi igjen villige til å gå sammen med Sovjetunionen, og noen annen krigsfare kan vi da i all fall ikke offisielt si at der er i verden i dag.

For øvrig mener jeg at bortsett fra alt dette er vi etter paktens for De Forente Nasjoner, som vi nå er medlem av, direkte *forpliktet* til å operere på den måte som her er blitt foreslått, til å fortsette forhandlingene. Det heter i § 1 i art. 33, at partene i enhver disputt som kan tenkes å utvikle seg til en fare for opprettholdelsen av fred og sikkerhet, først av alt skal søke en løsning ved forhandling, undersøkelse, megling, forlik, judisiell avgjørelse og også søke regionale ordninger eller andre fredelige fremgangsmåter. Og i de engelske kommentarene til denne artikkel, som er laget av Leland M. Goodrich og Edvard Hambro, heter det at organisasjonen blander seg som prinsipp ikke inn før det er klart at medlemmene ikke kan greie selv å avgjøre disputten. Og «det bør understrekes», heter det, i motsetning til art. 1 i Kelloggpakten, «at art. 33 i Charteret positivt forplikter medlemmene av de Forente Nasjoner til å søke en løsning av sine alvorlige konflikter med fredelige midler.» I henhold til denne paragraf ikke bare bør vi, men vi er forpliktet til som første skritt å gå til direkte forhandlinger med Sovjetunionen. Og med de sterke saklige argumenter vi har på vår side, skulle jeg tro at det må være meget gode muligheter for å nå til et heldig resultat. Det gjelder naturligvis Sovjetregjeringen - det som hr. Hambro med så stor styrke fremhevet om oss - at den også er bundet av kontinuiteten i sin utenrikspolitikk, og kontinuiteten i dens handlinger består i den uttrykkelige erklæring som Madame Kollontay avga her i 1924 om at Sovjetregjeringen «dans l'avenir», i fremtiden ikke ville blande seg inn i Norges suverenitet. Og den består i ratifiseringen av traktaten i 1935, da Sovjetunionen jo vitterlig var en internasjonalt anerkjent stat og stod meget sterkt. Det kan sies, som jeg ser at redaktør Hegna skriver i «1ste Mai», at også under situasjonen i 1935 gjaldt det at det var vanskelig for Sovjetregjeringen da å ta opp et sånt spørsmål, men det kan ikke sies at den stod svakt. Det må sies at den tvertimot etter sin inntreden i Folkeforbundet året i forveien stod internasjonalt meget sterkt. Det er naturligvis min mening at alle de saklige argumenter som vi har på vår side, under disse forhandlinger skal utnyttes til vårt lands fordel så langt det er mulig. Det er der ingen tvist om. Og jeg har en meget stor tro på at forhandlingene under utvekslingen av de saklige synsmåter fra begge sider vil komme til å slutte med et for vårt land heldig og positivt resultat.

Moseid: Jeg skal først gjøre oppmerksom på at når jeg her uttalte at det så ut som om Stortinget skulle forholdes opplysninger inntil like før der skulle treffes avgjørelser, så er det bygget på mange års erfaring i stortingsarbeidet her før krigen og i 1945, før hr. Lange ble utenriksminister. Jeg vet ikke hvor mange ganger jeg har forsøkt her i salen å få dokumentene til stortingsmennesenes disposisjon. Men jeg vet at det mange ganger er blitt avvist. Det ble det også i 1945, da jeg bad om å få utenriksminister Lies redegjørelse. Det har vært vanskelig å skaffe seg de nødvendige opplysninger om vanskelige spørsmål som Stortinget har det avgjørende ord i og ansvaret for, og det bør det være slutt med. Men min uttalelse tok ikke sikte på utenriksminister Langes forhold i denne sak. Dog vil jeg gjerne ha føyd til, at når utenriksministeren i sitt siste innlegg ga den opplysning at han gikk ut fra at dette Storting var orientert, så kan jeg ikke erkjenne at det var grunnlag for det. Det kan tvistes om hvem det er som har det nærmeste ansvar for at Stortinget er orientert i utenrikspolitiske spørsmål, enten utenriksministeren eller den utvidede utenrikskomite, når der er kommet dokumenter til dens kunnskap. Men det kan ikke være tvil om at begge, både utenriksministeren og utenrikskomiteen, har det ansvar, og det må da bli deres sak innbyrdes å oppgjøre hvem det er som først kulle ha gitt melding.

Så vil jeg gjerne få lov til å uttale at jeg har vært serdeles tilfreds med den saklige og klare utredning vi fikk av utenriksminister Lange for en ukes tid siden, og såvidt jeg kunne oppfatte hans uttalelser i dag, så er jeg meget tilfreds med det syn som Regjeringen kommer til å gi uttrykk for som grunnlag for den videre behandling av saken. Men jeg vil gjerne be om å få anledning til å se dokumentene, så det er anledning til virkelig å studere de enkelte ting, og jeg er spent på å se om det fremdeles skal bli slik at man ikke kan få anledning til å studere saken.

Andrå: Det var angående utenriksministerens visitt til meg, at han fant gjenklang av rykter i det jeg sa. Det kan iallfall ikke være disse ryktene fra Tromsø, for det er første gang jeg hører dem nevnt. Fra min side var det ment som en alminnelig vurdering, som jo faller sammen med hva utenriksministeren også nevnte her. Nå er det kommet 800 russere til Svalbard. Det kan komme, og det kommer ganske sikkert til våren enda flere, og en må regne med at forholdet blir som det var før krigen, nemlig som en til tre når det gjaldt antall nordmenn og russere. Jeg vil gjerne ha pekt på den ting at har vi alle de russiske kullgruvearbeiderne der oppe, blir det meget vanskelig for oss som skal utøve suverenitet, å passe på at ikke kullgruvearbeiderne også etterhvert faktisk kan militariseres. Vi kan ikke hindre at de tar med seg våpen, og heller ikke, såvidt jeg kan se, at de drar med seg f.eks. en kanon. Og når jeg nevnte dette med

flyplasser, har jeg ikke før i dag hørt det som sies at det skulle gå sånne rykter på Tromsø. Jeg nevnte bare den ting at etter Svalbard-traktaten kan vi ikke nekte dem å opprette en sivil flyplass. Det er et øyeblikks sak å gjøre den om fra sivil til militær. Jeg vil derfor ha reservert meg mot at jeg på grunnlag av rykter, som jeg først hører nevnt her i dag, skulle ha ytret noe galt på talerstolen.

Med hensyn til hr. Friis vil jeg få lov å si: Han sa at «her står Andrå og gjør seg medansvarlig i den artikkel som stod i Times». Jeg har uttalt det, og det uttaler jeg fremdeles, at det er ikke usannsynlig at det engelske utenriksdepartement som er underrettet, også kan ha sørget for at Times er kommet fram med sine opplysninger. Det er slett ikke usannsynlig at de syntes det varte lite grand lenge med hemmeligholdelsen omkring disse saker, og at de, som vi, i høyeste grad kanskje var interessert i offentliggjørelse. Dette er ikke noen anti-sovjetisme, som hr. Friis snakker om, nei, det er et norsk synspunkt. Jeg er glad for at dette kom fram for offentligheten, at det er blitt såpass bredde på denne debatt som det er blitt i dag, at vi har fått såvidt fyldige opplysninger som vi har fått om denne sak, og at vi virkelig har begynt å interessere oss for den. Både hr. Moseid og andre har også i hele fjor sittet og hørt utenriksministeren nevne dette, ikke en, men flere ganger. Men de har ikke engang brydd seg med å spørre: Hva ligger til grunn for disse uttalelser, kan vi ikke få en nærmere redegjørelse om dem? - Det hadde hr. Moseid hatt den fullste anledning til, hvis han mente det nye storting ikke var orientert godt nok. Hr. Moseid som også var blitt orientert i det gamle storting, måtte da - når han syntes det nye ikke var blitt orientert godt nok - kunne tatt ordet og sagt: Kan vi ikke få dette lite grand nærmere utredet, så også det nye storting kan få mer inngående rede på disse sakene? - istedetfor å komme i dag og klandre utenriksministeren.

Moseid: Jeg må beklage at hr. Andrå søker å fralegge seg ansvaret for at saken ikke er blitt bragt inn for dette storting. Når en sak er oversendt utenriks- og konstitusjonskomiteen til behandling, så er det den som skal ta initiativet for å få den forelagt Stortinget. Men jeg mener også at utenriksministeren her har et direkte ansvar for at Stortinget er orientert. Hvorvidt de enkelte representanter skal etterlyse saken, kan det være delte meninger om, og det kan i mange tilfelle være en tvilsom vei å gå. Som jeg opplyste i mitt første innlegg, var saken i 1945 lagt slik til rette, at Stortinget hadde inntrykk av at det skulle være taust om saken. At den ikke kom tilbake, var altså utenrikskomiteens avgjørelse.

Utenriksminister Lange: Jeg vil gjerne fra denne talerstol beklage det, hvis hr. Andrå har oppfattet det som en insinuasjon fra min side, at jeg fikk det inntrykk at hans

uttalelser hadde noe med disse ryktene å gjøre. Men jeg vil samtidig få lov til å understreke at det er ganske vesentlig at det blir slått fast at offentliggjørelsen i Times skjedde mot norsk ønske. Det er vesentlig, for hvis noe annet blir sittende igjen som inntrykk, da kan vår forhandlingspartner med full rett si at her har dere spilt saken ut for å få reaksjoner fra den ene kant og fra den annen kant for så å kunne påberope dere disse reaksjoner, når dere nå i sakens realitet tar et annet standpunkt enn det vi hittil har hatt som grunnlag for samtalene om saken. Det ville være meget naturlig om et slikt resonnement ble gjort gjeldende, hvis det kunne reises noen som helst begrunnet formodning om at norske myndigheter hadde del i offentliggjørelsen av saken på dette tidspunkt. Det bør sies, fordi det er så viktig at en i denne saken ikke forspiller det grunnlag av gjensidig tillit som hittil har vært der, når vi har drøftet disse spørsmål, og som det er vesentlig, så langt det står i vår makt, fortsatt å beholde som grunnlag, som forhandlingsatmosfære, nettopp for med desto større tyngde å kunne hevde de saklig avvikende synsmåter som gjør seg gjeldende i dag mellom norsk og sovjet-russisk standpunkt i denne sak.

Terje Wold: Det var visst meg som til å begynne med nevnte det uheldige ved den lekkasje fra norsk side som hadde funnet sted, og det var etter mitt innlegg at hr. Andrå kom fram med sin oppfatning av spørsmålet. Jeg vil slutte meg til det siste utenriksministeren sa, og jeg vil understreke igjen det jeg sa i mitt første innlegg, at det kan være et spørsmål om det ikke vil være riktig at vi underhånden og konfidensielt gjør Sovjet-regjeringen kjent med de faktiske omstendigheter som vi kjenner til i forbindelse med den lekkasje som har funnet sted.

Utenriksminister Lange: Det er alt gjort.

Terje Wold: Det er så meget mer nødvendig etter alt det som senere har funnet sted av indiskresjoner, øyensynlig herfra, fra norsk side.

Men mine uttalelser må ikke misforståes derhen at jeg noen gang har ment at denne sak ikke skulle komme fram, men det som det var om å gjøre, var at den kom fram på et tidspunkt som vår forhandlingspartner og vi var enige om, og på et tidspunkt da vi samtidig kunde legge fram vårt eget syn fullt ut.

Saken skal nå til utenrikskomiteen, og jeg skal derfor ikke si noe ytterligere om den. Jeg vil bare i anledning av at hr. Strand Johansen siterte mine uttalelser fra Stortingets behandling i juni måned si, at det er riktig at jeg kom med den uttalelse han refererte. Og jeg tror fremdeles at dette spørsmål vedrørende Svalbard rent faktisk først og fremst er et norsk-sovjet-russisk anliggende, og at det er i den ånd vi har ført forhandlingene hittil og bør fortsette de forhandlinger som eventuelt skal finne sted. Men

jeg tilføyet i mitt innlegg i juni måned følgende, og det vil jeg gjerne få lov til å sitere:

«Det har i den tid som er gått siden krigen sluttet, fra stormaktenes side, kan man vel si, vært drevet en politikk som på utenforstående ikke har kunnet unngå å gi et inntrykk av at der har vært et bevisst arbeid fra hver enkelt stormakts side for å skaffe seg militære baser og militær sikkerhet utenfor og uavhengig av de Forente Nasjoner. Det kan være nok i denne forbindelse å nevne Amerikas henvendelse til den islandske regjering for å oppnå baser på Island. Dersom U.S.A. fikk militære baser på Island, så erklærte Amerika seg villig til å støtte Islands søknad om å bli medlem av de Forente Nasjoner. Island ga et verdig svar, og det eneste svar som en liten nasjon i en lignende situasjon kan gi. Det sier seg selv at en slik maktpolitikk eller storpolitikk kan vi ikke under noen omstendighet hverken støtte, medvirke til eller la oss tvinge inn i. Vår utenrikspolitikk må baseres på de Forente Nasjoners organisasjon, vi kan ikke slutte oss hverken til en vestblokk eller til en østblokk. Dette er ikke noe nytt, men jeg synes det kan være riktig å si det i forbindelse med Svalbardsaken, fordi jeg mener at vårt standpunkt for så vidt alltid har vært og må være helt klart.»

Monsen: Jeg må få lov til å gjøre noen bemerkninger i anledning av hr. Moseids første innlegg i denne debatt, selv om det jeg har å si, ikke egentlig berører det utenrikspolitiske spørsmål som er til behandling her. Hr. Moseid nevnte Smitt Ingebretsens første bemerkning om behandlingen av denne sak, og han fortsatte:

«Men jeg var helt uenig i det arrangement som åpenbart var truffet her for et par dager siden, hvor hr. Smitt Ingebretsen på ny tok ordet i et åpent møte og da også omtalte hemmelige møter. Det er en praksis som er absolutt forbudt, og som hver enkelt av oss har forpliktet oss til ikke å benytte i åpne møter, så det bør ikke gjenta seg. Jeg forsto det var etter arrangement og ville derfor ikke ta ordet i et offentlig møte, men jeg vil si det her at det må ikke skje.»

Hr. Hambro svarte på det, - det eneste svar som kunne gis - at på denne tid var dette en kjent sak gjennom de referater som ved en lekkasje var kommet offentligheten for øre. Det var en helt åpen og offentlig sak da. Dessuten var det nødvendig at saken ble omtalt her i Stortinget, og når hr. Moseid går så langt som til å si at dette var ulovlig, så har han altså der absolutt ingenting å bygge på. Saken var ingen hemmelig sak lenger. Men hr. Moseid fortsatte - og det var det jeg egentlig syntes jeg måtte ta ordet for å si noe om, han hevdet, så vidt jeg forstod, at Stortinget planmessig blir holdt utenfor viktige sakers behandling, - og han sa:

«Her er blitt en ordning hvorved Stortinget mest mulig holdes utenfor i det lengste, inntil man er nødt til å forelegge saken for Stortinget til avgjørelse, og da skal Stortinget treffe avgjørelsen nokså nær i blinde somme tider.» Og han fortsatte: «Vi må derfor på ny, som så mange ganger før, henstille til presidentskapet, og - hvis det ikke nytter noe - be Stortinget selv ta seg av saken, slik at Stortingets medlemmer kan bli behandlet som ansvarsbevisste menn som kan stå for den forpliktelse de skriftlig har avgitt om å behandle hemmelige saker som hemmelige.»

Det er en nokså tydelig - og jeg må vel nesten ha lov til å si ondsinnet siktelse mot presidentskapet som jeg på det mest bestemte må tilbakevise som fullkommen grunnløs. Alle her er enige med hr. Moseid i at Stortinget har krav på å få seg alle saker forelagt som Stortinget skal treffe avgjørelse i, og at minst mulig av de saker som kommer til Stortinget, bør behandles i hemmelige møter. Det er det ingen uenighet om, og særlig har aldri presidentskapet søkt å hevde en slik oppfatning som den hr. Moseid åpenbart beskylder presidentskapet for å ha hatt.

Hva angår denne sak og hr. Moseids beklagelse over at Stortinget her er blitt holdt utenfor, så må jeg be hr. Moseid være så venlig å påta seg en betraktelig del av ansvaret for det. Stortingets forretningsorden bestemmer at 4 medlemmer av den utvidede utenrikskomite kan kreve en sak som behandles i komiteen, forelagt Stortinget. Hr. Moseid er ikke medlem av den utvidede utenrikskomite, men et medlem av hans egen partigruppe er medlem der, og hvis det hadde vært ønskelig, eller hvis hr. Moseid i tide hadde vært oppmerksom på at han ønsket offentlig behandling eller stortingsbehandling av en sak fra hemmelig møte i utenrikskomiteen, så hadde han den fulleste anledning til å sørge for at hans partifelle i komiteen eller en annen av de representanter han vel kjenner, kunne kreve saken forelagt for Stortinget. Hr. Moseid beklaget seg over at representantene ikke fikk anledning til å studere sakene. Hvis det er denne siste sak det gjelder, så vet hr. Moseid at stortingsrepresentantene har hatt full anledning til å studere denne sak i alle dens enkeltheter.

Presidenten: Presidenten vil minne om at denne saken nå går til den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite og kommer til behandling her i Stortinget igjen, så presidenten skulle tro at der ikke var noen særlig grunn til å forlenge ordskiftet her i dag.

Hr. Moseid har forlangt ordet. Presidenten vil gjøre oppmerksom på at hr. Moseid har hatt ordet tre ganger, idet presidenten ga ham anledning til å få det den tredje gang. Presidenten går ut fra at det nå bare er spørsmål om å korrigere en opplysning.

Moseid: Jeg må bestemt protestere mot at lekkasje gir Stortingets medlemmer adgang til å behandle en hemmelig sak som offentlig. Det går ikke an. Videre må jeg gjøre gjeldende at når en sak er sendt utenrikskomiteen, så er det utenrikskomiteen som må ta den aktivt opp i samarbeid med utenriksministeren. Det ville være en meget uheldig praksis om vi skulle henwise sakens initiativ til en eller annen i Stortinget. Det bør for all del unngås.

Så vil jeg til belysning av hva jeg her har sagt om mitt inntrykk når det gjelder å få full opplysning om disse saker, anføre hva jeg uttalte etter utenriksminister Lies redegjørelse den 8. november 1945:

«Etter de uttalelser som den ærede utenriksminister fremkom med mot slutten av sitt foredrag, er det ganske klart at dette storting har konstitusjonell forpliktelse til å treffe meget viktige avgjørelser av vidtrekkende betydning for vår framtid før det kan avslutte sine forhandlinger. Jeg går derfor ut fra at utenriksministerens og handelsministerens meddelelser blir trykt og omdelt til Stortingets medlemmer hurtigst mulig.»

Det ble imøtegått, og jeg tok påny ordet og sa:

«For mitt vedkommende vil jeg på ny henstille at disse redegjørelser blir trykt og omdelt snarest mulig. Jeg tror ikke det vil bli anledning for Stortingets medlemmer til å gjøre seg fortrolig med disse spørsmål på den måte som hr. Hambro antydde.»

Han mente at en skulle få utlagt et eller flere eksemplarer i lagtingssalen. Presidenten sa da:

«Jeg skulle anta at det spørsmål som er reist av hr. Moseid, mest hensiktsmessig kan henskytes til overveielse i presidentskapet.»

Men det førte til at vi ikke fikk referatene gjengitt på den måte som jeg hadde bedt om. Og det har hendt flere ganger både før og etter krigen, og derfor har jeg fått det inntrykk som jeg har nevnt.

Presidenten: Presidenten skal gjøre oppmerksom på at behandlingsmåten i denne sak etter forrige møte i Stortinget har vært drøftet i presidentskapet, og presidentskapet har der gjort det vedtak som representantene kjenner til, nemlig at det skulle benyttes den framgangsmåte at der ble lagt ut 6 avtrykk av utenriksministerens redegjørelse i lagtingssalen. Og de har ligget der i flere dager til stortingsmenneses disposisjon.

Sæverud: For å få hel klarhet i dette spørsmål, vil jeg gjerne ha svar på følgende: Hvis det blir vedtatt, enten av presidentskapet eller av Stortinget, at det skal utlegges så og så mange eksemplarer, er det da lovlig for representantene å ta avskrift og stikke i lommen? Eller blir det regnet for et 7de og ulovlig eksemplar?

Presidenten: Etter presidentens oppfatning vil det ikke være anledning til å ta noen fullstendig avskrift av eksemplarer som er lagt ut på den måten.

Sæverud: Da er jeg redd for at det har vært foretatt ulovlige handlinger i den forbindelse. Jeg bare nevner det for å vise at det ikke er hel klarhet i saken enda.

Monsen: Det gleder meg at hr. Moseid i sitt siste innlegg ikke fastholdt de siktelsener mot presidentskapet som han kom med i sitt første innlegg. De var også så lite begrunnet at jeg i tilfelle måtte ha bedt om å få konkrete eksempler på det han siktet til.

Med hensyn til den lekkasje som har vært, så ble de nødvendige undersøkelser satt i gang med engang jeg fikk se artikkelen i Dagens Nyheter mandag formiddag. Så hurtig som det lot seg gjøre, ble de nødvendige undersøkelser satt i gang, og jeg tror de drives så effektivt som det kan gjøres. Etter sin natur er det vel enighet om at de ikke bør legges i hendene på en alt for stor forsamling.

Presidenten: Ingen flere har forlangt ordet, og ordskiftet anses dermed for avsluttet.

Presidenten vil foreslå at det forslag som hr. Utheim har tatt opp, og som er referert fra presidentplassen, blir oversendt den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite, - og anser det for bifalt.

Sekretæren leste deretter opp protokollen for møtet. Den foranlediget ingen bemerkning.

Møtet hevet kl. 14.15